

PROTOSCRIPTA
K PŘEDNÁŠCE DOC. HOSKOVCE
ZAHRNUJÍCÍ PŘEDMĚTY:

- BA111 PROSEMINÁŘ JAZYKOVĚDNÝ
 - OJ107 PŘÍSTUPY K JAZYKU
- ROMIA001 ÚVOD DO JAZYKOVĚDY

Zápis a úprava textu: Adam Veřmiřovský

Doc. Hoskovcem neautorizováno.

OBSAH

Obsah.....	2
Seznam zkratek	2
Varování na úvod.....	3
7. 10. 2009	4
Historický exkurs.....	4
Abstraktní systém vs. konkrétní texty	9
Věta.....	15
Faidros.....	30
Predikace.....	35
Větné vztahy.....	36
Definice VČ.....	43
Podmět	44
Morfologická dispoice pro syntaktickou roli.....	46
Defektnost dispoice některých LJ	49
Syntagma a paradigma	55
Aktuální členění větné (AČV).....	60
Prostředky pro vyjadřování rozdílu v AČV	64

SEZNAM ZKRATEK

x - ale;
→ - tudíž, tedy, z toho vyplývá ap.
? - otázka;
pt - předmět;
ý/á/é - který, která, které (a další pádové koncovky podobně);
ktg. - kategorie;
ptž - protože;
vl. pozn. - vlastní poznámka (= poznámka A.K.);
S. - Sokrates;
F. - Faidros;
LJ - lexikální jednotka /-y;
VČ - větný člen/ větné členy;
lat. - latinsky;
č. - česky, čeština ap.;
ap. - a podobně;
srov. - srovnej;
slk. - slovensky, slovenština;

VAROVÁNÍ NA ÚVOD

- Jedná se o proto-scripta k přednáškám doc. Hoskovce, ten však nemá kdy napsat je sám, proto je nutno podotknout, že následující text zachycuje, jak Adam Veřmiřovský (ne)porozuměl přednáškám doc. Hoskovce.
- Přičemž se jedná o písemné zachycení Hoskovcova mluveného slova, tedy (v duchu poznatků z četby Faidra): buď opatrný, čtenáři!
- A nakonec: znalost tohoto textu neznamena nutně úspěch u zkoušky. Text si klade za cíl podat studentům pomocnou ruku při přípravě na zkoušku.

7. 10. 2009¹

1. hodina

Filologie

Skrze jazyk poznáváme svět lidský.

Lgv. - vzniká snahou vymanit se z filologie (během 19. stol.), být samostatnou vědou;
Hoskovec - vkládá lgv. zpět do filologie; jak toho docílit... během semestru zjistíme.

Jazykověda je triviální... viz níže.

Nejen jednoduché, v běžném smyslu, ale viz pozdně antické a středověké trívium.

HISTORICKÝ EXKURS

25. 9. 2007, aktualizováno 7. 10. 2009

Časové vymezení: trívium a quadrívium = antické dědictví ve středověku.

Nižší fakulta: artistická - filosofická; odtud titul → magistr (mistr).

Ars - dovednost, technika (nikoliv *scientia*, věda).

Trívium: věci triviální. Trénink: práce s jazykem.

1. GRAMMATICA - normativní podoba jazyka, tvarosloví; (*gramma* <γραμμα> - řecky *písmeno*);

2. LOGICA (dialektika) - co správně vyplývá ze slov; sylogismy;

3. RHETORICA - použití slov k tomu, abychom pohnuli světem, přesvědčili člověka.

(Trívium = trojcestí.)

Quadrívium - trénink: schopnost vidět vztahy a souvislosti. Ve všech čtyřech vědách jsou hlavním předmětem zkoumání *poměry*. Rozdíl je v dimensionalitě.

¹ Z emailu T. H.: Při generální konzultaci jsem nevyložil, co je podmínka nutná a co podmínka postačující. Jde o vztah mezi vlastnostmi. A je podmínka nutná pro B, jestliže každé jsoucno, které má vlastnost B, má též vlastnost A; A je podmínka postačující pro B, jestliže každé jsoucno, které má vlastnost A, již má vlastnost B. Příklad: nutnou podmínkou pro "být dělitelný šesti" je "být sudý" (co je dělitelné šesti, je vždy sudé, naopak to neplatí), postačující podmínkou pro "být dělitelný šesti" je "být dělitelný dvanácti" (co je dělitelné dokonce dvanácti, je jistě dělitelné už jen šesti). K čemu je to dobré? Když máme vyšetřit, zda nějaké jsoucno má vlastnost B a tu vlastnost B přitom nedovedeme pořádně ověřit. Zato však umíme ověřit vlastnost A. Je-li A pro B podmínka nutná a vidíme-li, že něco nemá vlastnost A, pak víme, že to něco nemá ani vlastnost B (kdyby ji mělo, bylo by též A, což není). Je-li A pro B podmínka postačující a vidíme-li, že něco má vlastnost A, pak víme, že to něco má i vlastnost B. Úkoly pracující s podmínkou nutnou či postačující v opravných testech určitě budou.

Kdo s tím neumí pracovat, není způsobilý studovat na vysoké škole, a to ani ekonomické.

1. ARITMETIKA – zkoumá jednorozměrné (poměr čísla k číslu);
2. GEOMETRIE (tradičně byla planimetrií, tedy geometrií rovinnou) – zkoumá dvourozměrné (poměr čísla k objemu, ploše...);
3. ASTRONOMIE (stereometrie, vícerozměrová, prostorová geometrie) – navíc pohyb... trojrozměrné objekty v pohybu, rychlosti;
4. HUDBA – pohyb ve dvou rozměrech: melodie (intonace) a rytmus.

Pojem *hudba sfér*: označení pro něco ideálního, krásného, příliš krásného na to, aby to bylo skutečné. Ale má to tuto motivaci: třírozměrný pohyb v astronomii... poměry mezi otáčením a směry jsou poměry a lze je interpretovat hudebně; ty poměry samy o sobě jsou hudbou...

Důležitý je poměr, velikost je nedůležitá. A abychom měli poměr, potřebujeme mít min. dvě věci, abychom mohli srovnávat.

I v jazykovědě budeme srovnávat protiklad dvou jazykových útvarů.

(Quadrivium = čtyřcestí.)

Absolvováním sedmery svobodných umění → titul magistr.

Pak zápis na vyšší fakultu (theologie, medicína, právo) → titul doktor.

Vyšší fakulty: společné – práce s jazykem jako výklad textů (hermeneutika);

- konfrontace *kanonických textů a skutečnosti* (jako Mathesius má protiklad *řeči a skutečnosti*);
- casus (nějaký pří-pad) vs. soubor kanonických textů;
- doktor příslušné vědy musí umět vybrat příslušný text, který k příslušnému konkrétnímu případu náleží;

Právo: soubor textů: zákony, skutky/skutečnosti;

- nutnost dokázat; nutnost najít patřičný zákon;
- zákon = nástroj k něčemu; hledání něčeho, co je správné; *správné* je to, co je spravedlivé. Dobírání se spravedlnosti.

Medicína: soubor textů obsahujících popisy nemocí a způsoby léčby...

- text (zde) = uznávaný postup diagnózy a léčby;
- vyšetření = hledání indicií ke správnému popisu;
- právní zodpovědnost lékaře není za uzdravení, ale že léčil v rámci *lēge artis*;
- správné jsou správné postupy: léčba probíhala v rámci *lēge artis*.

Theologie: soubor textů různých;

- zjevená pravda;
- uznávané postoje, dogmata;
- určitá hierarchie textů (např. patristika vykazuje jinou autoritu než evangelia ap.);
- *správné* je to, co přispívá ke spáse lidské duše.

Texty jako prostředek pro:

- zjednání spravedlnosti (právo);
- uzdravení (medicína);
- spása (teologie);

Nižší fakulty: práce s jazykem a se vztahy;

Vyšší fakulty: srovnání textů se skutečností.

Všechny vyšší fakulty jsou hermeneutické. Umění výkladu, interpretace. Existují prestižní texty a existuje živá skutečnost. Jakožto doktor teologie, práva nebo medicíny musím být s to vztáhnout patřičný text k patřičné skutečnosti.

Nejvyšší umění: umět interpretovat texty. Filosof by si měl osvojit toto umění.

Kant: *Základy metafysiky mravů*. Předmluva.

O čem je? O potřebnosti mít metafysiku mravů jako samostatnou vědní disciplínu. Kant vychází z tradičního třídění věd (synonyma: *věda – filosofie*), které přejímá od Řeků: logika, fyzika, etika. Tomuto utřídění pouze dává soustavný základ.

- Rozum se zabývá:
 - sám sebou (logika);
 - nebo něčím mimo (fyzika, etika).
- Vědy se třídí ne podle povahy předmětů (látka? srv. FdS vymezení předmětů vs. látka, vl. pozn.), ale podle povahy zákonů, které chování předmětů řídí. Jsou zákony nutnosti, čili zákony přírody (fyzika) a zákony svobody (etika).
- U rozumového poznání, které má vlastní předmět, se rozlišuje: poznání z čistého rozumu a poznání opřené o empirii. Poznání z čistého rozumu se nazývá metafyzika. Fyzika metafyzická odpovídá dnešní matematice, fyzika empirická odpovídá dnešní fyzice, chemii. Etika metafyzická je nová věda, kterou chce Kant samostatně založit, etika empirická je v nejširším smyslu anthropologie, můžeme ji sblížovat s dnešním pojetím historie.
 - nutnost gramatika;
 - lhostejno zda: *abysem*, nebo *abych*;
 - prostor pro neposlušnost k spisovné normě;
 - spisovnost ani pravopis není příkladem nutnosti;

Systém jednoho jazyka mě může nutit myslet na něco, na co v jiném jazyce nemyslím.

Systém jazyka je spojen s nutností, která dává volbu (přičemž volbu dává až text).

Systém jazyka – nutnost vs. konkrétní texty – volba.

Pozn. ke Kantovi: 2009

- poznání, é potřebuje *zkušenost*, je nějakým způsobem podezřelé;
- fyzika i etika jsou obě empirické i neempirické;
- co je **oblast** svobody?
- metafyzická fyzika? svět nutnosti, žádná empirie, čistě apriorní dění; co to je? matematika; předmětem matematiky je mj. bod, úsečka, trojúhelník... tyto předměty jsou v zásadě povahy apriorní; apriorně vím, že nemá žádnou tloušťku; k tomu empiricky nedospěju, ani žádnou abstrakci; každá namalovaná čára má tloušťku; postupuje empiricky nemám možnost se tloušťky čáry zbavit; nulová velikost v případě bodu – totéž; tedy matematika je ideální příklad; je to svět nutnosti: vlasnost, kterou matematický předmět má, má nutně;
- kdežto fyzika, jak jí rozumíme dnes, je fyzika empirická, neboť se opírá o pozorování hmotných těles, materiálů...
- empirií znečištěná etika: lidské chování, tedy praktická anthropologie; také: historie: popisuje svět lidský, svět zákonů svobody, a je postavena vědění empirickém, nikoliv apriorním;

Jak toto rozlišit ve světě jazyka? V lidské řeči?

nutnost v jazyce; jsme tak nesvobodní, že si ani neuvědomíme, že by něco bylo možné říct jinak; (**to není přesné...**);

- v kontrastu mezi různými jazyky si uvědomíme tu nutnost;

- jeden pól: jazykový systém: svět nutnosti;
- konkrétní promluvy: svět svobody;

Nutnost u *pojmenování* a nutnost u *usouvztažňování*...²

(motivovanost: *červená* barva, že kdysi odkazovala na *červy* dnes našťestí nikdo neví...)

Případ nutnosti v pojmenování

Černá a bílá v č. vs. v lat.

Ater - černá bez lesku, tedy matná.

Niger - není vyloženě lesklá, ale není to popřeno.

Toto dělení je v latině jen u černé.

Jiné dělení u bílé:

Albus - bílá bez lesku, tedy matná.

Candidus - bílá lesklá (zářivě bílá), není to ale základní slovo, je uvnitř latiny (v rámci systému latinského jazyka) slovem motivovaným, srov. horký kandidát - rozpálený do běla...)

Stranou je motivované: *Niveus* - sněhový, sněhobílý. Motivované, odvozené od slova sních (*nix, nivis, f.*)³.

V č. je to jiné: mohu říci leskle nebo matně černá nebo bílá. Tím ale rozšiřuju hodnotu znaku dalším znakem.

Případ nutnosti v usouvztažnění

<i>Kéž by přišel.</i>	někdo tu není
	přeju si, aby tomu tak nebylo.
= NESKUTEČNOST	

<i>Kéž by byl přišel.</i>	v oné době tam kdosi nebyl
	přál jsem si, aby tam byl.
= NESKUTEČNOST V MINULOSTI	

<i>Utinam</i>	<i>veniat</i>	conivnktív ⁴	PRAES.
	<i>veniret</i>		IMPF.
	<i>venerit</i>	conivnktív	PERF.
	<i>vēnisset</i>		PLUSQUAMPERF.

volba	teď	byla uskutečnitelná	SPLNITELNÁ	V PŘÍTOMNOSTI
		nebyla uskutečnitelná	NESPLNITELNÁ	

² *Pojmenování a usouvztažňování* jsou pojmy Viléma Mathesia, zakladatele Pražského lingvistického kroužku (PLK) - nom. sg. Mathesius.

³ *Niveus* - maskulinum sněhově bílý. A *nivea*? ...

⁴ Konjunktív.

	tehdy	byla uskutečnitelná	SPLNITELNÁ	V MINULOSTI
		nebyla uskutečnitelná	NESPLNITELNÁ	

- slov. pozdrav *Na shledanou* při odchodu z vězení (= nutnost abstraktního jazykového systému); vadí zde *motivovanost*, ale systém nás nutí přes tuto motivovanost použít daný výraz;

abstraktní systém	konkrétní texty
NUTNOST	VOLBA
<i>k němu</i> (nikoliv <i>k jemu</i>) vs. jiná synt. struktura ⁵	<i>abysem</i> vs. <i>abych</i>

- *mladými, mladýma, mladejma*, ale ne: *mladejmi*;

⁵ *K jemu podobným si neberem servítky. (Jemu podobný vs. k němu.)*

ABSTRAKTNÍ SYSTÉM VS. KONKRÉTNÍ TEXTY

3. 10. 2007, aktualizováno 14. 10. 2009

Posledně jsme probrali pojem *nutnosti*. Dnes přikročíme k pojmu *zákon*.

Proměny kmenového j- v pádech jiných než v nominativu. On vs. jeho, jemu, ...

Dát to do jedné jednotky nebo do více jednotek?

Toť také nutnost jazyka českého. Chci-li formulovat zákon, musím zákon formulovat lépe.

Víme, že *jemu*, ale *k němu*... *jeho*, ale *bez něho*, *bez něj*...

Ale: *O jich samých se přímo netýkajících věcech něchtěli vůbec slyšet*... etc.

Bez jeho pomoci...

K jemu podobným...

K čemu se váže ta předložka? Přeložka tvoří celek s *pomoci*, *jeho* je Pk k *pomoci*.

1. Potřebuju, aby se předložka vázala s tou LJ, aby tvořila jediný syntaktický člen. *Bez něho bychom se neobešli*. Zde to sedí.
2. Anebo jsou případy, kdy předložka tvoří celek se jménem, ale je nějakým způsobem oddělena: např. koordinací. Šel k pekaři a cukráři. (Krám s cedulí pekař a cukrář. – Šel k jednomu člověku.) Vs. Šel k pekaři a k cukráři. (Šel k dvěma lidem.) Spojení předložkou v přímém syntaktickém členu.

K jeho bratrovi ani k němu osobně nemám důvěru. Jeho bratr a on osobně jedna předložka k jednomu syntaktickému celku, ale není tam ta souvislost.

Už je to všechno? Nebo se ještě najde nějaká výjimka?

Vyčerpány všechny případy, které by mohly věc komplikovat. Pro tuto chvíli to necháme takto.

Pokud ale někdo najde další výjimku, musím být připraven buď to (svůj) zákon zahodit, nebo jej zpřesňovat dalšími požadavky.

Vědomě si hrajeme na formulování zákonů nutnosti. I když narazíme na výjimku, hledáme nápravu, zákon rozkošatím: přidám dodatečné podmínky, aby zákon zahrnoval i nalezené výjimky. Jsem tedy připraven zákon reformulovat, revidovat.

Proč?

Protože se nepohybují v metafysice, ale v oblasti, která je zašpiněna empirií. Kdybych se nacházel v čisté metafysice, tak mě tyto reformulace nehrozí. (Odkaz na kantovskou předmluvu.)

Jak by měla vypadat poloha čistá, neempirická?

Cesta: snaha formulovat něco pro jazyky tak vůbec... pro jazyky obecně... ne něco o konkrétním jazyce (špína empirie)... ale obecná informace o jazyce... poznatek z čistého rozumu...

Potom tvrzení jako: *Pro každý jazyk je příznačné to a ono*...

Kandidát na apriorní, neempirické uvažování...

Generativní gramatika:

bod S – vytvořím větu; pak se to rozvidlíkuje... NP, VP... neomezeně mnoho... ale konečně mnoho, přestane nás to bavit, tak tam dáme nějaká slovíčka jako pojmenovávací jednotky... a pak s tím předstoupíme před oráculum... ptáme se mluvčích, jestli by to řekli nebo ne... pak jsou z toho trapné situace lgv. kongresů, kdy se účastníci hádají: já bych to řekl – já bych to neřekl...

Ústředním pojmem pro výklad systému jazyka nebude slovo coby pojmenovávací jednotka, ale věta.

Potom výpověď – vztahy k větě.

Věta je komplexní, není elementární.

Výpověď na straně konkr. textů je jednotka elementární. (Vizte později.)

Ohlášený příklad apriorního myšlení:

Větu vykládám jako spojení dvou aktů. Akt pojmenovávací a usouvztažňovací. (Toť vědomá citace klasika pražského strukturalismu V. Mathesia.)

Jsou to jazykové činnosti, se kterými nakládám jako s universáliemi. Rozdíly mezi typy jazyků budu také vykládat dle rozdílů, jak se usouvztažňují PJ-y.

Každý jazyk má prostředky pro pojmenovávání. Toť ukázkové (drzé) apriorní tvrzení. Jak to můžu dokázat? Ničím to nedokážu. Přesto: budu jazyky dělit, jaké mají prostředky usouvztažnění, vztahují se k tomu prostředky pojmenovávací.

Jak to využijeme? To apriorní spojení poj. a usouv. aktu využijeme k tomu, abychom uchopili větu. Budeme definovat větný člen, slovní druhy... a celý ten aparát bude vycházet z jistého minimálního apriorního předporozumění, jež se nedokazuje, jež se postuluje... z tvrzení, že v každém jazyce jsou dva akty: pojmenovávací a usouvztažňovací.

Toť příklad neempirického, apriorního.

Jiný příklad neemp., apriorního... souvisí s tradicí filosofického jha jazykovědy... je pohled logicko-ontologický... říká, že každá věta má podmět a predikát... to je silný apriorismus... a když ve větě predikát byl, ale podmět nebyl, tak byla snaha to zamluvit, že tam vlastně nějak je... to je poloha, kdy jsem zvyklý, že jazyk má syntaktický podmět a syntaktický přísudek... vezměmež jazyky klasické... lat. a řeč.

Pluit (?) – prší... Není tam nic. Kdo se rozhodl pro apriorní aparát s predikátem a subjektem teď musí něco říct. Řekne, že subjekt je bůh, který způsobuje, že prší... Zeus nebo Iupiter... A každý to ví, proto se to neříká... toť příklad.

Tyto spekulace se vyznačují tím, že se na nich dá hezky vyložit zaslepenost filosofického zaslepení vůči jazykovému porozumění...

Skočím do řečtiny: *hijej*... Prší. dokonce je věta: Ζεὺς *hijej*... Zeus sesílá déšť.

Členění věty na tema a réma...

jazykovými prostředky členění na: o tomto mluvím a toto o tom vypovídám...

Je to zcela nezávislé na členění syntaktickém.

Karel jezdí z Ostravy do Opavy.

Karel z O. do O. jezdí...

různé věty, různé způsoby usouvztažnění, byť syntaktická struktura je stejná... – porovnáváme diferenčně – kontrastem zjistíme, co je v rématu a co v rématu není... proměny hranice tematu a rématu... prostředky usouvztažnění se u nás nemohou vyčerpat jen syntaktickými vztahy, musejí zde být vztahy další... Vizte samostatnou kapitolu AČV.

Věta je podklad pro výpověď. Aby měla výpověď smysl, aby měla co říct, musí něco sdělovat. Základní sdělovací fce výpovědi, k tomu je ve větě vyčleněno réma. Abychom věděli o čem mluvíme, abychom si snáze porozuměli.

Tímto ohlášen apriorní aparát, se kterým budeme pracovat. Víc toho apriorní nebude. Apriorismů se nebojme, jen se starejme, abychom o svých apriorismech věděli.

Zákon, norma... něco nadindividuální, poměřuje se, srovnává...

V lat. *norma* – je pravítko na vyměřování pravého úhlu. Kvádry musely být pravouhlé, pť Římané stavěli bez malty... přesnost...

- norma: poměřovátka → můžu potom říct: ano, odpovídá normě; ne, neodpovídá;
- navíc pojem tolerance: vyhovuje, nevyhovuje;
- normy, které vycházejí odjinud se nejmenují zákon, ale jinak: třeba ministerská vyhláška...

Máme tedy normy pro zacházení s textem.

Ty normy jsou jak na straně vytváření textů, tak také na straně přijímání textů... Text přijmu, až jakmile mu porozumím.

Když v textu mám dvojitý výskyt jaz. výrazu: hledej rozlišení. Neber jeden výraz jako jeden identický znak, a i když mají výrazový plán stejný, hledej v obsahovém plánu rozdíl, který ukáže rozlišení.

*Král je mrtev,
ať žije král.* (= rétorická figura: chiasma)

Rétorická figura je zvl. účinek nějakého uspořádání slov. (toť citace tradičního pohledu, nesouvisí to s aparátem doc. Hoskovce); Hoskovec vychází z větotvorného aktu.

Chiasma vychází z řeckého písmene ch, které se píše jako latinské „iks“ : X.

Kontrast mezi členy, které jsou od sebe diagonálně vzdáleny (*Král :: král*).

*Král zpíval na výsostech,
na zemi umíral Bůh.* (**odkud to je?**)

Prísna symetrie v (o)krajích, uprostřed a těsně kolem osy. U všech prvků kontrast.

*Král je mrtev,
ať žije král.*

Interpretačně tam dodáváme rozdíl: mrtvý král = starý, bývalý král, ať žije král, nový, živý...

Tedy ne, to není týž znak... jeden král, ale jsou zde v OP rozdíly. Ten rozdíl nemusí mít jenom povahu dodání... Běžné příklady jsou postaveny na něčem jiném. Postesknutí Wien ist halt Wien. Vídeň je Vídeň. Francie je Francie. Doma je doma.

Kdyby to první a druhé Vídeň, Francie, doma – bylo totožně, tak by ta výpověď neměla smysl. My tam vkládáme rozlišení. Žena je žena. Co chceš? Chlap je chlap.

- Co to má společného?
- Protiklad abstraktního a konkrétního.
- Případy, které mají klišovité rysy ap.
- Protiklad obecného, abstraktního... žena má takové obecné vlastnosti, no a pak se nediv, že potkáš ty vlastnosti konkrétní.
- Je nějaké povědomí o Vídni, a octnu se tam, a skutečně jsou tam pupkatí Herr Schtrudlové v kavárnách...
- snaha o porozumění říká: hledej rozlišení.
- naopak při tvorbě textů snaha: neopakuj stejný výraz, nemáš-li pro něj rozlišení.

Text o Pavlovi... + výklad...

Pavel v tematu – neříkal jsem nic, čistá nula, v rématu: zopakuje se Pavel, zrovna Pavla.

Toť příklad textového chování, které sleduje normy, čili zákony. A přitom víme, že ten zákon můžeme neuposlechnout. Ale jsme tak slušní, tak vychovaní, že to neuděláme. A taky víme, že když zákona neuposlechneme, bude nám druhý špatně rozumět.

Sdělení je tak složité a porozumění je tak nesamozřejmé, že si nedovolím s tím hazardovat. A první způsob hazardu by byl, kdybych přestal dbát norem...

Při sestavování textů mám volbu. A je překvapující jak tam, kde máme svobodu, posloucháme zákony. Nápadné jsou pak texty, kterým říkáme experimentální... tyto zákony porušují.

Příklad, kdy jsou normy porušeny:

Mohl byste nám dát příklad, kdy jsou normy porušeny? Nemohl. (To je ten příklad...)

Nevíš, kolik je hodin?

Vím.

To je porušení normy... ptž otázka není: zjistit, co on ví, ale zjistit, kolik je hodin.

A opak:

co respektuje normy:

Pudeš s náma do kina?

Musím se učit na Hoskovce.

Jak to chápeme? Je to odmítnutí. A ptž odmítnout nabídku je akt docela závažný, tak hned dávám zdůvodnění. A jsme na to tak navyklí, že už nemusím říkat ne, stačí říct jen ten důvod, proč ne. Toť respekt k normám.

Patříte k ubožákům, kteří nebydlí na koleji, ale u maminky...

Maminka se ptá, kdy přijdeš...

O půlnoci.

O půl třetí jste doma, jak na koni. V kuchyni se svítí a maminka tam čeká. (odehrává se v době předmobilní...)

Maminka čeká, ve starostech a ptá se: Víš, kolik je hodin?

Vím.

Tedy: uvědomuješ si, co jsi mi způsobil(a)?

Uvědomuju...

Je to stejná replika, ale podle jiných norem. A podle těch jiných norem je v pořádku.

Opatrně s tvrzením, že nějaký text není možný. V podstatě každý text je možný. Je to vždy výzva pro vaše básnické útroby, vymyslet postavy, vztahy, uspořádání, aby daný text měl smysl.

Dotaz: kontext určuje

Existují NORMY, ZÁKONY.

Ty normy umožňují soudit/posuzovat.

Ostatní kolem nás rozpoznají, že ctíme normu či že jsme normu porušili.

Oněch norem, zákonů můžeme klidně *nedbat*.

Ovšem i ono *nedbání* má svou hodnotu. I ono je posuzováno. Ostatní kolem nás si něco ne/pomyslí, v případě že normu porušíme...

Intuitivně rozpoznáme: ZDVOŘILOST – soubor pravidel, jak se máme chovat.

Souvisí to s *dvorem*.

Versaillské prostředí ludvíků... hnusné prostředí hnusných vztahů.

Mocenské vymezování velkého množství lidí.

Zdvořilost sloužila k tomu, abychom se vymezili → k tomu patří: protokol, oblečení, etiketa (kdo koho zdraví ap.).

S tím souvisí jazykové chování: komu říct *ne* jako *ne*, komu říct *ne* jako *možná*, a komu říct *ne* jako *ano*.

Gestikulace: i v gestikulaci pravidla, normy, na co si dávat pozor... (Nepřístupnost, nesouhlas překřížených paží ap.)

Vymezování se děje v jistém společenském kódu.

Tykání, vykání (kdyby nastala v č. změna tykání ve vykání či obráceně během hovoru, bylo by to velmi příznakové...).

Francouzština je k tomuto rozdílu jinak citlivá. Z vykání se přejde do tykání během hovoru. = Projev sympatie: situace to nabídla.

Při dalším setkání se opět zdvořile vyká.

(Italština: vykání = onakání...)

Tato vyučovací hodina = žánr.

Víme dobře, jak to porušit.

Komunikace se děje v textech.

Konkrétní texty jsou např.

Starší texty... (Jak to ti lidi mohli číst? Jak to ten autor mohl napsat?)

Takový text je určen jinému čtenáři než dnešnímu...

Žánrové zařazení: kdo na koho etc.

Telefonní seznam, sonet... = žánr.

VÝZNAM	SMYSL
abstr. systém	konkr. texty

Oboje se to vztahuje k otázce:

O čem ten jazykový výraz je, co popisuje?

Lat. *candidus* vs. č. *kandidát*;

- souvislost přes SMYSL;

- *tōga candida* = zářivě bílé oblečení, které na sebe bral mladý muž při vstupu do společnosti (do prostředí, které mu bylo doposud uzavřené); uchází se o přijetí v oné společnosti... uchazeč, *kandidát*.

Srov. situační ukotvení textu:

On byl celý v bílém = šel na vojnu. (19. stol. – autorka Gabriela Preissová);

vs.

Ona byla celá v bílém = vdávala se (i dnes).

Je to stejný jazyk? Nebo jsou to dva různé jazyky?

Kam s tím? Co s tím?

Řešení?

Abstraktní systém jazyka: VĚTA.

Konkrétní texty: VÝPOVĚĎ.

(Konkrétní text – i mluvený – v sobě zahrnuje i promluvy.)

VĚTA – jednotka nejsložitější.

Může sama sebe zvětšovat (viz např. Hrabal: • *Taneční hodiny*..).

VÝPOVĚĎ – jednotka elementární.

Je už sama konkrétním textem x nedá se zmenšovat.

Dá se nahradit gestem, víme o tom x nebudeme z toho dělat senzaci...

Pro porozumění textů bude pro nás důležité říci, že sled výpovědí patří k sobě, že dohromady dávají něco...

Zde bude rozhodujícím kritériem SMYSL.

Jestli se mi podaří dát dohromady SMYSL té výpovědi...

Pudeš s náma do kina?

Musím se učit.

V pozadí je znalost spousty norem.

Odpověď: *Ne*. – silně zatíží lidské vztahy. Může vyvolávat otázky jako: *Co proti mně má?* ap.

→ Řeknu raději důvod;

Odvolání na situační ukotvení, zde přítomný svět: strach ze zkoušek → pak je rozhovor pochopitelný.

Výpovědi, které se OBSAHOVĚ překrývají hezky:

Nevíš, kolik je hodin?

Vím.

Došlo zde k porušení norem.

Nebo nalezneme možné situační ukotvení:

Jdete za zábavou, do půlnoci máte být doma.

O půl třetí ráno matka sedí v kuchyni a ptá se vás... říká tím: *Uvědomuješ si, co se stalo?!*

Odpovědí *Vím*, říkáte: *Uvědomuju*.

Je to stejná posloupnost výpovědí? Nebo něčeho jiného?

(Vl. pozn. je to rozdílný smysl...)

Ten nově vyvolaný smysl tam byl už na začátku.

Předpokládáme smysl tak moc, že chybu v nedorozumění hledáme v sobě.

VĚTA

17.10.2007

abstr. systém vs. konkr. texty;

věta vs. výpověď’;

věta – jednotka maximální, komplexní na straně abstr. systému;

výpověď’ – jednotka nejmenší na straně konkr. text.

Existují různé definice věty; např.

- věta = POLE syntaktických a sémantických vztahů;
- co to znamená?
- *vztah*: čeho? k čemu? mezi čím?
- → POLE *vztahů* mezi pojmenovávacími jednotkami (nikoliv mezi *slovy*⁶);
- POLE = (nejen metafora x užití/ označení pro) struktury, které jsou *souvislé* a *uzavřené* (omezené);
- *souvislost*: z každé PJ se můžu po té síti vztahů dostat k jakékoli jiné;
- nestane se, že by ve větě byl jeden soubor propojovaných jednotek, pak díra, a druhý soubor;
- viz vokativ: Karle, přepni to! Karle nepatří do věty, samostatný člen;
- *uzavřenost* (omezenost): nestane se, že ty vztahy mezi jednotkami vedou dál a dál; není tam potenciální nekonečnost; věta je uzavřená (omezená);
- důl.: když očekáváme větu, očekáváme uzavřenost (od začátku věty předpokládáme/ očekáváme nějaké konkrétní možné pokračování věty (případě více možných pokračování) a toto své očekávání korigujeme/ aktualizujeme, v případě že se nekryje se skutečným pokračováním věty);
- nebudeme vidět větu v něčem, co je nesouvislé či neuzavřené (neomezené);

LJ – je taková jednotka, kterou lze nahradit jinou LJ-ou, a ta věta zůstane větou...
zůstanou zachovány vztahy v oné větě;

- v jednom vztahovém uzlu se vyskytují různá pojmenování;
- co jiného můžu dát místo výrazu *To* ve větě *To on ani p. prof. president neví všechno?*
Nic – můžu jej vypustit, ale ne nahradit;
- ta nemožnost nahradit svědčí o tom, že nejde o jednotku lexikální, pojmenovávací, která je zapojena do vztahů ve větě;
- když to není PJ, co to teda je? A k čemu to je dobré?
- kritérium správnosti věty: možnost uplatnit větu v konkr. textu; v jaké situaci takovou větu využijeme?
- oddělováním získáme různé věty:
To on ani...
- vs. *On ani...*
- vs. *Ani...*
- vs. *Pan profesor president neví všechno.*
- V čem je rozdíl?
- Jde o stupňování implicitního kontrastu... natož abych to věděl já, chudák, ubožák...
natož aby to věděl normální soudný člověk;
- *Ani* – naznačuje hierarchii; dokonce ani ten, → tím spíš nikdo jiný to nemůže vědět;

⁶ Neujasněnost pojmu *slovo*. Proto jiný pojem: pojmenovávací jednotka (PJ).

- ono *ani* by i stačilo;
- *ani* – zde není žádná spojka, tedy výraz, který koordinuje větné členy či věty; není to spojka, která by spojovala něco s něčím; je to výraz, který stupňuje;
- kdybychom slovo *ani* zaměnili slovem *a* → A pan prof. president neví všechno.
- *Já to tak nenechám.* vs. *A já to tak nenechám.* (to si nemyslete... vy byste si přáli, abych to tak nechal být, a já to tak nenechám... zdůraznění kontrastu... vhodnější by bylo použít *ale*, ovšem *a* stačí – tím *a* je něco postaveno do kontrastu);
- rématizátor – staví do kontrastu ne členy ve větě, ale výpovědi v textu; zvláštní rématizátor;
- tedy to *a* je kontrastní;
- to *ani* je taky kontrastní, ale čím se liší od *a*?
- *Ani* sice stupňuje, + řadí do posloupnosti, že někdo neví všechno; ani ten, ani ten; ani pedel, ani děkan, ani rektor, ani p. prof. president neví všechno;
- *on* – ve větě, kde je podmět;
- *ona ta jeho je taky potvora* (citace z Eisnera); vs. *ta jeho je taky potvora*;
- srovnání: nejen že on je pěkný hajzl, ona ta jeho...
- nejen že mužičku já jsem tě podvedla, ona ta jeho je taky pěkná potvora;
- *ona* je kontrast k větnému členu;
- *oni Novákovi jaksí zapomněli zavřít vodu...* kongruence;
- prostředek kontrastní, který je schopen kongruence a který svým tvarem říká, že dává do kontrastu jeden větný člen: p. profesor – masculinum;
- *ono* se vám to mluví vs. vám se to mluví;
- *ono* se nevztahuje k žádnému členu věty, tedy se vztahuje k celé větě;
- *to* zvýrazňuje v kontrastu celek věty;
- *on*!
- *ani* je v kontrastu: gradace predikátu;

Tím jsme zproblematizovali rozhodování, zda něco je, nebo není větným členem...
Když to není větný člen, tak k čemu to v té větě slouží...

K I/1, pozn. 6: každá ta jednotka je minimální, ptž může být nahrazena právě jednou jednotkou, nebo strukturou jednotek;

Španělská vesnice – něco, co je pod mým prahem rozlišitelnosti, co nevím, ale ani nepokládám za důležité to vědět (**skutečně? já to znám jen jako něco, co neznám... bez dalších významů... + srv. polská alternativa český film**); turecké hospodářství – něco nerozumné, zamotané, neefektivní, zaostalé...

Pavel je na buchty. vs. *Ten talíř je na buchty.*

- stejné usouvztažení, ale různé interpretace;
- *Pavel je* (= buchty) vyhledává, usiluje o ně, chce je... aktivita;
- *talíř* – bez aktivity... je na buchty, tak tam nedávej zelí... a vůbec nepleť se tady...

Sémantická životnost – nadaný vlastní vůlí samostatně jednat;

- a právě tento rys, který je přítomen v některých PJ-ách způsobuje tu interpretaci: aktivní vyhledávání...
- tento interpretační mechanismus umožňuje hry...
- i u bytosti životné můžu říct: ty seš v práci akorát na kopírování a dělání kafe... tím dotyčnému sděluju, že je lempl a že se mu nedá svěřit žádná samostatná činnost;
- tímto vyjádřením popřu jeho životnost; jeho zařazení mezi designáty s vlastní vůlí a vlastním jednáním;

- větné usouvztažení, které doc. Hoskovec předvádí, nepokryje všechno; je třeba vědět, že touto cestou se některých věcí nedoberu a je potřeba dobírat se jich cestou jinou...

Záludnost češtiny: v jednom fonotaktickém celku může být schováno vícero LJ-ek a ty lze vidět jen v kontrastu...

To by jí neřekl = 2 fonotaktická slova vs. Neřekl by jí to = jedno fonotaktické slovo;
počet LJ-ek dokážu záměnou: Neřekl by jí pravdu. Neřekl by to Marii. Nenapsal by jí to.
Neřekl by jí to.

Poznamenal si.

Pousmála se. 2 LJ = pousmát se + ona;

jde vynechat *se*? nebo nahradit? Pousmála. Pousmála ho. Jde to interpretovat, jde to textově uplatnit, ale není to ve shodě s abstr. systémem... *se* se neprojevuje jako samostatná LJ;

Poznamenal si. 2 i 3 LJ – můžu říct; jedna LJ se vyskytuje 2x na různých místech; poznamenal si (pro sebe) vs. nám, někomu jinému... = poznamet Poznamenal mu.
některá LJ se může vyskytnou víckrát, a přitom jde o stejnou LJ-u;

2.2.3

Může pršet. vs. Bude pršet. (1 LJ) vs. Začalo pršet.

Začalo pršet vs. Začalo svítat.

Taky jde: Bude pršet, bude svítat...

Otázka: jestli to *může* nebo to *začalo* je samostatná LJ;

Může se to slovo *může* vyskytnout ve větě samo?

Tím saháme na rozdíl mezi tím, že jsme byli nějak vychováni a vyškoleni, abychom si něco mysleli o světě, vč. našeho jazyka.

Nyní jsme si usmysleli budovat nějaký jiný výklad, a ten teď musíme zodpovědně projít.

Hledejme věty, kde *může* není spojeno s infinitivem nějaké jiné slovesné jednotky, kde je samo.

Aktuální elipsa

věta na straně abstr. systému vs. výpověď na straně konkr. textů...

větná elipsa: výpověď jež stojí na jazykovém výrazu, který není výpověď, ale tváří se jako by byla... jsme schopni daný výraz doplnit do věty celé...

Můžeš s náma do kina? rozumíme tomu, ptž automaticky doplňujeme:

Můžeš jít s náma do kina?

srv. To já můžu, tohle já nemusím.

Jak tomu rozumíme: Tohle já nemusím mít/jíst... To já můžu jíst/pít...

- aby se slovo *můžu* uplatnilo, vždy potřebuje sloveso, a tomu danému sloveso dotváří určitý rys... *může pršet*, musí pršet;
- tedy: je zde nemalý soubor jednotek, které se vykládaly jako slovesa; jednotky, které se časují jako sloveso, ale ve větě nefungují jako sloveso;

A co: Začalo pršet...

Představení už začalo. Přednáška právě začala.

Zde to jde. Ale: podívejme se, jak vypadá přirozený protipól k začalo přšet. Přestalo přšet. Představení skončilo. Přednáška skončila. ale: přednáška přestala? leda: Přednáška přestala být snesitelná.

Představení začalo, skončilo.

Začalo, přestalo přšet.

→ jsou zde dva různé výrazy: začalo₁ vs. začalo₂;

začalo₁ má protějšek *přestalo*: není to samostatná LJ; jen modifikuje další LJ-y: přší etc.;

začalo₂ má k sobě protějšek *skončilo*; je to samostatná LJ;

Tento popis může být vyvrácen, pokud předvedu konkrétní text, který nelze tímto popisem postihnout.

Důležité je předvádění těch konstruktů, vč. těch pochybností, které to s sebou nese.

Nutno vědět, že jsme zavedli a jak jsme zavedli VČ a SD. A musíte být schopni ten který VČ a SD určit.

11. 11. 2009

zavádění VČ; k tomu potřebujeme pojem LJ; ...

Přišli čtyři studenti vs. Přišli dva studenti – rozdíl jen v lexikálním obsazení;

dokonce i vs. Přišel jeden student – také rozdíl jen v lexikálním obsazení;

- na tom se ukáže, že existuje kongruence;
- rozdíl: posice Pks u podmětu;
- mění se také tvar slovesný; ptž Pk se shoduje s podmětem v čísle; tedy se mění i tvar slovesný;
- ale teď: Přišlo pět studentů. 4 vs. 5 – v počtu je to malý rozdíl;
- Přišlo jaro. – predikát se tváří jako sg. a neutrum i v případě pěti studentů;
- Přišla skupina/horda studentů... Přišlo hafo studentů...
- otázka zní: je to stejné syntagma? nebo jsou to syntagmata různá?
- Pět studentů vs. Hafo studentů...
- Chci-li rozhodnout, podívám se na to v jiných větách a jiných vztazích...
- Vykládal to jedné skupině studentů a jiné nikoliv. Vykládal to hafu studentů.
- vs. Vykládal to pěti studentům... Vykládal to novým studentům... Vykládal to studentům... střídání s jinými přívlastky...
- Vidíme, že jistá LJ se chová podvojně.
- V pádech nom. a ak. se chová, jako by pět, deset bylo řídící (na té úrovni: skupina, banda, hafo...), a v ostatních pádech (gen., dat., loc., instr. – sešli jsme se v pěti studentech...) se chová jako přívlastek.
- Jak to tedy vykládat?
- Nejdřív musím prověřit, jak je vedena závislost.
- Jak to prověřím?
- Vypouštécím testem...
- Přišlo pět. = větná elipsa, které rozumím, jen když umím doplnit – přišlo pět koho? Studentů...
- tedy je potřeba říct odkaz na nevyřčené studenty... Přišlo jich pět. Bylo nás pět ap...
- Kvůli těmto případům potřebuju ještě jiný aparát popisu, takový který by byl postaven na závislosti bez morfologických projevů závislosti... v některých případech se číslovky projevují neběžně... v č. pět, šest a další... v litevštině je to od desíti nahoru...
- jiný případ:

klobouk

Petr

- možno zamontovat do věty různě: Petrův klobouk je ošoupaný. Potkal jsem Martina v Petrově klobouku. – buď je v Petrově klobouku Martin, nebo jsem v něm já... nebo jsem potkal Martina v restauračním zařízení zvaném Petrův klobouk.
- Pk je kongruenční, rekční a volný...
- rozvineme jednotku Petr; kamarád Petr, spolužák Petr...
- najednou se Petr vůči svému nadřízenému VČ-u začne chovat ne jako Pk kongruenční, ale rekční...
- Potkal jsem Martina v klobouku spolužáka Petra.

klobouk

Petr

my/spolužák

mojho bratovo auto – ve slovenštině lze kombinovat vícero Pks;

nebo:

Láska bratrská v horách přebývajících... stč.

Láska

bratři

prebývající

bratři hory

láska mezi bratry, kteří v horách přebývají...

bratři – řeholní, mniši;

hora – les;

poustevníci žijící v lese, v jejich komunitě panují určité vztahy;

Pks od slova bratr – bratský;

Láska mezi bratry přebývajícími v lesích...

Láska bratrů... přebývajících v lesích...

jiný příklad:

bratři

dvanáct – všichni

všech dvanáct bratří/bratrů...

litevsky: všichni bratři – dvanáct bratrů – všichni dvanáct bratrů;

v konkr. jazykovém systému to morfologické vyjádření jazykových vztahů může vypadat různě; a kvůli této různosti je dobré pracovat s jakousi obecnou závislostí, která nebude se popisovat podle projevů morfologických;

podle jakých projevů se bude řídit? to se dozvíme za 14 dní...

Obrázek:

tečky, ostré závorky tečky uvnitř, čáry... vztahy syntagmatické a paradigmatické... závislosti...

Přišlo pět studentů.

Přišlo by pět studentů.

Ať přijde pět studentů.

- závislostní vztahy zůstávají stejné; jediné, co se mění, je LJ na svém místě – přijít...;
- u jména je možná jen proměna v čísle; ptž proměna pádu by změnila i syntagmatické vztahy;
- paradigmatické kategorie jména: pád, číslo, rod a osoba;
- kongruence probíhá ve všech kategoriích; je-li tedy osoba na straně slovesa, musí být i na straně jména;

- substantíva: já, ty, my, vy – mají jinou osobu; všechna ostatní substantíva: mají osobu nepříznakovou;
- a že já, ty, my, vy jsou substantíva? dle způsobu, jak jsme zavedli VČ a SD je to substantívum;
- já, ty, my, vy jsou substantíva poněkud omezená: např. nemohou mít přívlastek; ale jsou to substantíva;
- všechna substantíva mají jeden rod... jen já... se mohou obměňovat v rodu;
- řeknu, že jsou to různá substantíva, jen vypadají stejně (a ponesu následky), nebo řeknu, že je to jedna LJ, á je schopná se obměňovat v rodu;
- já (kuře) jsem přišlo; my jsme šťastni, my jsme šťastny...
- substantíva jsou schopna měnit číslo, rod,...
- osobu?
- divné substantívum: kdo;
- Kdo to udělal? x *Kdo to udělala?
- Kluci, kdo jste to udělali?
- Kluci, kdo jste to udělal?
- Holky, kdo jste to udělaly?
- Holky, kdo jste to udělala? – jde to?
- Kdo – je schopno měnit číslo; možná je schopno měnit i rod; přinejmenším v nějakých zvláštních situacích...
- jak je to se změnou čísla u já a ty;
- autorské mykání ve fr.: nous sommes **persuade** – sg. masc. nebo sg. fem. (my jsme přišel/přišla); nous sommes **arrive a la conclusion**;
- Kdo to udělal?
- Kdo jsme to udělali?

A jiná otázka: Může nějaké subst. nebýt proměnlivé v ktg. čísla?

nepatří sem jména pomnožná;

také sem nepatří substantíva invariantní... měla jsem čtyři péřová boa a všechna mi je ukradli...

kešú, ragú... (**píše se to tak?**)

i tato slova můžeme počítat... vidíme to na kongruenci;

voda

vody se nad ním zavřely – pojmenování intenzivní...

prodávají různé minerální vody...

dvě kávy...

pl.: buď to porce nebo druhy...

něco, někdo, kdo, co – jsou dobří kandidáti na substantíva, která nejsou s to měnit číslo;

aliquid stat pro aliquo;

Mám dva věci... konflikt se systémem; vytvořil jsem komunikační situaci, ve které bychom potřeboval plurál...

těch víc věcí, těch mnoho někdu nespočítám... (**ujasnit si to teda s Tomášem... kdo teda může nebo nemůže měnit číslo?**)

kdo – obměna v čísle možná je;

někdo – obměna v čísle možná není; (tak?);

co – nemožná;

kolektivní substantíva, která nemají plurál: hmyz, skot;

hmyz je od slovesa hemžit se; různé druhy hmyzu; když to chci počítat;

skot, brav – kolektivum, které se pase; stáda skotu... srv. slovenské bravčové...

18. 11. 2009

elementární vs. minimální

elementa – základní; řecky jak?

elementární jednotka – jednoduchá; dobírám se jí rozkladem něčeho složitějšího; zde se zastavil můj rozbor; nejdu dál, byť si i uvědomuju, že bych mohl jít dál, ale nejdu;

elementární – v protikladu ke komplexnímu;

elementární souvisí s výpovědí; výpověď je elementárním textem; (nemusím se stydět za to, že tady končí má odvaha pouštět se dál);

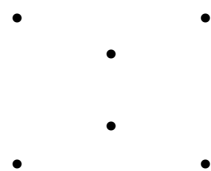
a protiklad věta – je komplexní, resp. maximálně komplexní;

minimální jednotka – nelze ji dále dělit, zmenšovat, rozebírat;

(výpověď – element. jednotka – je možné ji dál dělit... ale raději dál dělím věty, ptž to, co tím dělením dál získám, už nelze interpretovat jako text!);

minimus – nejmenší (nicméně v č. nejmenší a minimální jsou dva různé pojmy... nejmenší: všichni ostatní jsou větší, minimální: žádný není menší;

obrázek:

Minimální jednotka: lexém; nelze rozdělit na jednotky menší stejné povahy, ale na jednotky jiné povahy... (**zaznamenal jsem to tak správně?**);

neminimální pojmenovávací jednotka: kobyłka luční (substantívum a adjektívum);

a aby byla minimální jednotka? jak toho dosáhneme? substitucí;

jak je možné substituovat celou větu?

definice vedlejší věty: Vv je když místo jednoho větného členu dám větu;

Pravdu se nikdy nedozvíme.

Kdo to způsobil, se nikdy nedozvíme.

Pravdu = vč a zároveň min. PJ;

místo toho dám Vv; celá věta je pak PJ; proč? ptž je ekvivalentní s PJ;

stejně tak: kobyłka luční je substituovatelná s PJ: kobyłka, breberka, zvířátko,...

další obecný pojem: definice;

co to je?

stačí jedno slovo: vymezení;

K čemu je definice pojmů?

Abych rozhodl, rozeznal, v jakým případech před sebou mám ten pojem, nebo nemám...

Častá chyba studentů: zaměňují otázku po definici pojmů s otázkou (výzvou): povězte, co všechno víte o daném pojmu...

Ke konci zápasu se na bránu ze zoufalství střelelo z úhlů přímo neuvěřitelných.

Jak si definujeme přísudek? Vizte texty doc. Hoskovce.

Př – vrchol závislostní hierarchie.

Předpokládáme, že vrchol je jenom jeden.

V tom případě nemůžu mít takový obrázek, jaký je zaznačený výše (kdy stejně vysoko jsou dva **elementy**, dvě tečky...).

Jak prokážu, že něco je závislostně výš než něco jiného?

Testem vypustitelnosti.

Otázka je: zda když vypustím něco, tak jestli zbytek zůstává větou...

Nejsnáze se dá vyškrtnout *zápasu*... zbytek zůstává větou;

potom můžu vypustit *ke konci*;

musíme brát ohled na nutné úpravy: postavení příklonek... je jiný typ úpravy než úprava kongruence;

- existují výpovědi začínající slovem *se*: *Se ví. Se rozumí. Se řekne!*
- To se ví. To se řekne. Kontrastní výraz – *to*; To ono ani pan... (vizte minule);
- mluvím jakoby na půl huby; a tím něco sděluju; nemůžu každému odpovědět *Se ví*; je to jakási signalisace síly, postoje; já tady vůči tobě dávám najevo...

Příklonky, speciální šuplík, kam se dávají příklonky, probereme někdy později...

na bránu můžu vyhodit, *ze zoufalství* taky, *střílelo se* nechávám, *z úhlů* (jako zpoza rohu, zpřímá), *neuvěřitelné* je závislé na úhlech; co to slovo *přímo*? je to LJ závislá? jde to nahradit? naprosto, opravdu, skutečně, ... nějaký inventář máme... ten inventář je nějakým způsobem omezený; z úhlů lze nahradit bohatěji: z rybníka, ze hřiště, z lesa, zdola, shora, ... je to výzva: zda zavádět VČy a LJy, nebo jestli zavést jinou kategorii? tady se nabízí rematisátor (réma vyložíme příště);

samotné: *střílelo se* je stále interpretovatelné jako věta;

Co se stalo?

Střílelo se.

Kdo na koho, kde a proč? Nemusím vědět...

Sloveso je SD, LJ, á je disponovaná pro roli přísudku. Role přísudku znamená, že sám o sobě může tvořit větu.

Z hlediska určování není ani korektní říkat, že to je 3. sg. neutra...

Vyšlo slunce. ano 3. sg. neutra.

Vyšel měsíc. 3. sg. maskulínium;

ale u *Střílelo se* – není s čím kongruovat... důležité je, že tam máme *se*; ptž kdyby bez něj:

Střílelo – dítě, zebře, žiráfě ap.

Ale zde: *Střílelo se*.

Výsledek je sice stejný jako ze ZŠ, ale důležité je, že si ozkouším postup podle nějaké definice.

Kdyby tam byla věta: *Sparťané stříleli bez úspěchu*.

Jak dokážu, že *stříleli* je přísudek?

Podle naší definice...

Sparťané bez úspěchu. – to věta není;

Ale: *Sparťané prchali, Sparťané lamentovali*...

bez úspěchu můžu vyškrtnout;

- můžu ukázat kategorie: osoba, číslo, rod,

- *Stříleli* – je přísudek, je závislostně výš než *Sparťané*; když řeknu *Stříleli*, pořád zůstává otázka: Kdo? a musím být s to na ni odpovědět; když řeknu *Střílelo se*, nemusím být s to vědět, kdo střílel;
- nevyjádřený (slk. **zamlčaný?**) podmět: podivný termín, neboť v těchto případech zde nic nevyjádřeného nebo zamlčeného není...
- č. i slk. vyjadřuje podmět i ve výraze jako je přísudek; věta: Rozmyslela bych si to. podmět já: femininum, sg.;
- věta bez podmětu je taková, kde není kongruence na straně přísudku: Svítá. Sněží. Prší. – jsou věty bez podmětu;
- *Střílelo se, tančilo se, pilo se...* taky jsou to věty bez podmětu;
- Co mají společné? Nemohou se obměňovat v osobě, čísle, rodě;
- V čem se liší? v některých je výraz *se*, v jiných ne;
- Proč máme typ *tancovalo se* a typ *svítá*?
- typ *tancovalo se* je u těch sloves, ve kterých běžně vystupuje podmět, a já tady říkám, žádný podmět nehledej, není;
- kdežto: *sněží, svítá*; běžně se vyskytují bez podmětu; není třeba signalisovat: nehledej podmět;
- nejde říct: **sněží se*; nebo **svítá se*; kupodivu lze říct: *chumelí se*; (**vážně?**);
- ale: *Pršely kyselé deště. Svítaly světlejší zítřky.* – zde je to ovšem podmět, podle kongruence;
- jak definovat podmět?
- člen, ý je závislý na Př ve vztahu kongruenčním;
- Správně určit větné členy je pro mě vždy hračka.
- substituce: matematika je pro mě hračka...
- podmět: správně určit větné členy;
- co je v tom schováno?
- je tam věta bez konatele; mají-li se správně určit... není tam kdo dělá, ale (ono) se dělá;
- správně určit bylo pro mě hračka... kongruence – v minulém čase se ukazuje: neutrum;
- zůstane nakonec sama jednotka: *je*; co s tím; *ono se je*;
- říct jenom: *je*, nebo *je se*; *Vono se je* vůl. Analogicky k: Kdyby se tak otevřelo okno (místo otevři okno ap.). (A. V. napadá mě: text Buty: Mám jednu ruku dlouhou... *kde se dobře není*.); v souvislosti: *se je* – tedy konkr. doklad (konkr. text) na negaci: *se není*;
- Hoskovec to neumí.
-
- A. V. nápad: co odpověď na otázku: Je to on? Je.
- nestačí to: říká Hoskovec: Je to on? A dotyčný z dálky volá: Ano, jsem to já. Proměna subjektu...
- Rozmyslela bych si to.
- /rozmyslelabixstito#/ je to jeden fonotaktický celek;
- ale 3 LJ; dokážu to tak, že to umím něčím nahradit;
- rozmyslí si: uvažila bych to; přezkoumala bych to... jsou to stejné struktury, stejné vztahy, a liší se jen lexikální jednotkou;
- rozmyslela bych si to; rozmyslela bych si ho; Pane, Vás bych si ještě rozmyslela.
- co to *si*? je za tím něco?
- rozmyslela bych jí to... ;-)) spíš rozmluvila bych jí to; o rozmluvila, rozmluvila bych si to, by šlo a zde: je to *si* čtvrtá LJ;
- u rozmyslela bych si to, to si nevyjadřuje nic, neboť ono tam ani nemůže být;
- *rozmyslela bych to; jde to? a nejde to ani nahradit, jak jsme zkoušeli výše...

Přišli jsme tam s bratrem tak kolem poledne.

VČ:

Př – přišli jsme;

Šlo se. Chodilo se. – jde to.

Přišlo se. jde to hůř, abych vymýšlel přesvědčivou výpověď, ale odvolám se na analogii; co je tady podmět?

jsou to 2 různé věty, é náhodou vypadají stejně:

1. má za podmět: já a bratr;
2. má za podmět: my a bratr;

V ruštině jde jen: my prišli s bratom, ja prišol s bratom;

tak kolem poledne: co to je?

kolem poledne, po poledni, před polednem, vpoledne; jeden výraz zaměnitelný za večer, kvečeru, po setmění; ad.;

co je to *tak*? *zhruba, asi přibližně*; a zase ne úplně maličky, ale přece jenom omezený inventář;

2. 12. 2009

Čím se zabývá fonologie?

Zvukem jakožto výrazovým plánem znaku...

nezabývá se zvukem v úplnosti... něco si z toho zvuku vybírá...

jak jinak se VP může realizovat než zvukem?

písmem...

zvuk jako VP jazykového znaku...

fonémy (Hoskovec tomu říká fonémata...);

prosodémy (alias prosodémata) – relevantní zvukové rozdíly, které se realizují na slabice;

máme slabiku jako nějaký nosič;

na čem je postaven rozdíl mezi souhláskou a samohláskou? na vztahu ke slabice...

jak ten vztah ke slabice vypadá?

slabika je něco, co má jasný vrchol a nejasné svahy... srv. dělení slov (grafické):

se-stra? nebo ses-tra? určitě ne: *sestr-a; *s-estra;

dvě slabiky, dva jasné vrcholy: jeden vrchol *e*, vrchol *a*; kde ale končí klesající svah první slabiky a začíná stoupající svah druhé slabiky? Kdo ví, a je to taky jedno;

- navíc: v reálu ty slabiky nezní jedna po druhé, ale že zní spíš zároveň, a navíc ta, kterou píšeme jako druhou, zazní o nějakou nanosekundu dříve... (**vážně? zdroj?**);

Jířimu vynadal. vs. Jiří mu vynadal.

- říkám opravdu totéž, anebo pokaždé něco jiného?

Ze mě se radovat nebude. vs. Země se radovat nebude.

- homonymie; říkám opravdu totéž, anebo pokaždé něco jiného?
- těžké, ptž segmentace do slabik je v obou případech stejná;

Plýtvám mlékem. vs. Plýtvám lékem.

- hranice mezi slabikami něco vyjadřuje... resp. její umístění v proudu řeči;
- jestli slabičná hranice je, anebo není: to také něco vyjadřuje: proudil, proudil (tříslabičné vs. dvojslabičné...);
- La femme qui il aime??... vs. (**??doplnit!**);
- Žena, která ho miluje. vs. Žena, která miluje.

Československá hranice vs. Česko-slovenská hranice (2 vs. 3 přízvuky);
 ruské mu'ka (mouka) vs. ´muka (muka); (**ověřit!**);
 lit. súnus vs. súnus?
 it. ? jedno z nich není **salon fähig?**;

ráz – jako jednotka fonématická (z povahy jako foném);
 v č. musíme vymyslet dvojici: proudil vs. proudil; souběh rázu a počtu slabik;
 pod okem vs. potokem (brodí se);

- počet slabik je stejný a rozdíl je jen v rázu;

Intonační rozdíl uvnitř slabiky a intonační rozdíl mezi dvěma slabikami;

- něco lze předvést na klasické řečtině;
- něco na novodobé litevštině, příp. lotyštině;
- jen intonační průběh vyjadřuje rozdíl: klausé; intonační průběh; (ptal se - akut vs. poslochal - cirkumflex);

Slyšíme, co umíme slyšet...

- hudební sluch není záležitost fyziologická, ale dovednost interpretace;
- podobně intonační průběh ap.;

V čínštině: prodat a koupit: maj vs. maj (**ověřit!**);

- všechny tyto záležitosti jsou záležitostmi fonologie;
- celky: kadence, polokadence, antikadence;
- toť základní melodémata (tedy **melodémy?**);
- další jednotky: kólon a perioda;
- pojmy, které Hoskovec přebírá z antické rétoriky;
- kólon: to, co se řekne na jeden dech; antická rétorika nabádá: do jednoho kóla dej věci, které k sobě patří;
- periodos: zřetězení kól, které říká, ještě jsem neskončil, ještě jsem neskončil, ještě pořád mě poslouvej, ještě něco přijde;
- nedbají na periody;
- příklad s odletem letadla... j'espere un direction de Prague (**doupravit!**);
- konvenční prostředky: sekání slabik... + velké výkyvy intonační, zejm. intenzitní;
- no to je ne-ho-ráz-nost; pomlčka je řešení, které si můžete dovolit v knize jednou;
- Igor Chaun tak píše 5x, 10x na stránce... to se pak nedá číst;
- v psaném projevu: No to je nehoráznost, zvolala rozhořčeně. (tedy použití komentáře); toť rozdíl mezi psaným a mluveným jazykem;
- tento text je podkladem pro dramatisaci, pro scénické čtení; čtec/herc: to za hraje, přečte to rozhořčeně, ale má tam dodávat – řekla rozhořčeně? dovolím si jako režisér škrtnout? nebo si to nedovolím z úcty k autorovi;
- kníže Trubeckoj popisuje: při nějakém vzruchu: ruské báryšně: hospodin pomiluj; první slabika ne výdechem, ale vdechem; jak to zapsat? jak jinak, než že to v komentáři popíšu;

Má psaný jazyk prostředky, které nejsou v jazyce zvukovém?
 i/y – asymetrie mezi inventářem fonémů vs. inventářem grafémů;
 nejen zde: i u t/d;

majuskule – majuskulí mohu vyjádřit něco, co v mluveném jazyce neřeknu;
 majuskule signalisuje příslušnost k nomenklatuře; máme nomenklaturu a nomenklaturní kádry;

koordinace

australský lidožravý krokodýl – průnik dvou tříd, třídy australských a třídy lidožravý krokodýl; předpokládá to, že jsou australští nelidožraví krokodýli;

australský, lidožravý krokodýl – rovnost mezi australský a lidožravý; tedy: co australský krokodýl, to lidožravý; australský, tedy, čili, rozuměj: lidožravý;

Našim klientům pojištěným proti úpadku bude vyplacená kompenzace. Jen ti pojištění, dostanou peníze.

Našim klientům, pojištěným proti úpadku, bude vyplacená kompenzace. Všichni jsou pojištění a všichni dostanou peníze.

Kdybich napsal, kteří jsou pojištění... musím dát čárku vždy. Ve fr. to funguje u Vv stejně jako u Pk. (rozvést, přidat příklad);

žluto-zelený vs. žlutozelený; rozdíl mezi dvěma nebo jedním přízvukem;

uvozovky – jako vyjádření odstupu (ne nutně citace); tohle došlo od nějakého „přítele“; jak to číst, jak to přečíst... připojit gesto naznačující uvozovky; nebo ve zvuku řeknu: od nějakého v uvozovkách přítele;

pravopis nás nutí myslet na gramatické vztahy, které nám jsou v mluveném jazyce lhostejné; mě vs. mně;

Pro přehlednost ještě jednou totéž v tabulkách:

vztahy	MEZI ČÍM?	mezi autosémantickými LJ-ami	
	Mathesius	1. akt pojmenovávací (slovník)	2. akt usouvztažňovací ⁷ (gramatika)

pole	CO TO JE?	vztahová struktura	z ní vytáhneme 2 rysy:
	1. uzavřenost	„nevyčuhují“ z toho pole žádné vztahy ven	vedlejší věty nejsou uzavřeny → nejsou to věty;
	2. souvislost	od jedné LJ se po vztazích dostanu k ostatním	

⁷ Pro náš výklad si řekněme, že se nejdříve *pojmenuje*, a pak teprve *usouvztažní* (v reálu se ty akty dějí současně).

- cíl: vykládat jazykové útvary pouze z jejich jazykové skutečnosti; některé jazykové útvary jsou vidět velmi dobře, a sice z formy; jiné hůře, je třeba se to naučit vidět;

A je na B.

A – subst. v nom.

B – subst. v ak.

Někdo je na holky, jiný zase na vdolky.

Ten papír je na psaní.

Ta útěrka je na nádobí.

Vona je na peníze.

Ta krabička je na bombóny vs. Naše dcera je na bombóny.

Struktura stejná, přesto jsou ty věty různé.

Krabice: věta mluví o dispozici k určení, vztah potenciální, pasivní.

vs. žádná dispoice, žádné předurčení x aktivní vyhledávání;

- vztah pasivní dispoice vs. vztah aktivního vyhledávání, usilování;
- toť rozdíl, kdy při jedné stejné podobě syntaktických vztahů máme různé vztahy sémantické;
- jak x poznáme, co je na co?
- nějak jsme to vycítili, když jsme se párkrát v životě „sekli“ a pocítili sankci: vypadali jsme jako troubové (toť úhel pohledu, který rezignuje na řádný rozbor, toť nebereme!);
- tedy: rys pasivní dispoice se uplatňuje, když není přítomen rys osobnosti, nadání osobností, schopnost samostatného rozhodování ap.
- zkuste další příklady, uvidíte, že to funguje;
- jde si s tím hrát, jde to zneužívat;
- *Ty seš tady akorát na kopírování a vaření kafe.* Odnímám té osobě rys osobnosti.
- Kopírování zvládne kopírka, vaření kafe zvládne automat/kávovar.
- *To auto je na studentky obecně jazykovědy.* (Auto-upír. Srov. film • *Upír z Ferratu.*)
- Dodání rysu osobnosti původně neživému předmětu.

→ vztahy, které nejsou vidět x také existují budeme zkoumat pomocí sémantických rysů.

Úkol:

Který z těchto ovladačů je na klimatizaci?

Jedná se v této větě o aktivní, nebo pasivní dispoici?

Co všechno bude podle výše zmíněné definice věta?

Po válce v šest u Kalicha.

Je to věta?

Jde o vztahy mezi pojmenovávacími jednotkami?

Jaké jsou tam pojmenovávací jednotky?

válka, šest, Kalich;

A co jednotky: *po, v, u*?

Zatím jsme PJ nedefinovali...

Můžeme *po, v, u* zatím brát jako exponenty jistých syntaktických vztahů.

Co souvislost?

Dá se dojít od jedné jednotky k další jednotce po jednotlivých vztazích?

To bude problém...

Ta souvislost až přidáním členu: *být* někdy – někde – za nějakých okolností.

+ ještě: *já*, nebo je možné dodat *ty*...

je možné dodat leccos, ale vždy tak, že dodaná jednotka má schopnost se spojit s ostatními, pak teprve dostaneme souvislost, a tím taky větu;

→ samo o sobě to věta není, až když tam něco přidám, je to věta (podle podané definice!);

A co třeba výraz: *černá kočka*?

Omezené to je.

Je to souvislé? Vidíme ji. Projevuje se v kongruenci: není tam *černý kočka*;

Podle podané definice to věta je.

Námítka po *informační sdělnosti* vět (např. *Kočka. Auto!*): Požadavek informační sdělnosti ve větě není šťastné řešení. Informační sdělnost hledejme až v konkrétních textech.

Toť nějaká cesta.

Jiná cesta je vymyslet jinou definici.

Jednoslovné věty (resp. „jednoPOJMENOVÁVAJÍCŇEDNOTKOVÉ“ věty):

Prší. Sněží. Vztyk! Hymbajs! Hybaj!

vs.

Budem ještě čekat? Ne, jde se.

Ticho! Natáčí se.

Zhasínáme. Spí se.

PJ je zde spí...

Ono *se* je způsob, jak vyjádřit, že ten predikát nemá podmět.

→ **Přidáme k definici věty: vyžadujeme u věty, že obsahuje predikát;**

- jinými slovy: jako konstitutivní prvek požadujeme predikaci;
- (ono *Natáčí se, Spí se*. je **rekci⁸**; výzva: žádný podmět nehledej).

Hráli. – musím vědět kdo. Na otázku *Kdo?* musím být s to odpovědět, jinak vypadám jako blbec.

Hrálo se. – nemusím vědět kdo.

Vaše žádost se vyřizuje. – nelze se ani zeptat, kdo ji vyřizuje;

podmět je žádost x stále chybí konatel; (podmět vs. konatel – rozdíl!)

Jestlipak takto upravená (výše uvedená) definice vyhovuje školským příkladům vět?

VĚTA – taky jakýmsi způsobem *mluvená* i *psaná* (nekonistentně řečeno).

Součástí věty je zcela přirozeně i zvuk; že něco je věta poznáme díky tomu, že to něco sleduje konkrétní zvukové charakteristiky.

Např. telefonní číslo – intonační linka; jasně naznačeno, že po třetím trojčísle je konec.

Řada čísel pojímána jako věta.

Umožňuje např. kontrast **29** (tedy nikoliv 28, 27 ap.); **29** (tedy nikoliv 39, 49 ap.).

Věta – do velké míry vytvořena zvukovým obrysem (intonačními prostředky).

Důležité, bezohledu na to, že se v našich zeměpisných šířkách nezaznamenává.

⁸ Není zde užití toho termínu *matoucí, zavádějící*?

(V anglických textech je prosódie naznačena tak, že slovo, na kterém je větný přízvuk se zaznamená kursívou.)

Mnoho přístupů v dějinách zkoumání jazyka toto označuje již za konkr. PROMLUVU.

V této teorii tuto charakteristiku dáme do systému. Tedy i VĚTA má svou intonaci (nejen PROMLUVA).

24. 10. 2007 + vpisky z 16. 12. 2009

FAIDROS

O čem ten text (*Faidros*) je?

Je to o homosexualitě? Není.

Je to o pederastií? Ano.

Pederastie – určitá norma chování, určitý vzorec chování.;

- máme co do činění se zvl. světem, ý se vylučoval tím, že mužská část společnosti se vydělovala;

Faidros je také o morálních závazcích intelektuálů (takto?)...

Srov. nadpisy: o lásce; dialogos erotikos;

O čem ještě je? dialogos etikos: o mravech;

: o rétorice (o pochopení), duši, kráse; o mravní zodpovědnosti intelektuálů;

- ten text zavádí do ř. jazyka poprvé slovo filosof (nikoli filosofie) – 278d;
- kdy jindy se podaří vystopovat první užití slova?
- mluví se tam o sofistech;

Platón – první filosof, ý píše, a je zvláštní, co píše;

- do té doby máme jen zlomky předsokratovských myslitelů: pasáže, větičky, sebrané z různých textů pozdějších, někdo říkal, že někdo říkal, že Protágorás ad. říkali; z těchto drbů je pt Předsokratovští filosofové na FF; naše doba tyto glosy, štěky sebrala dohromady a z nich něco vyvozuje;
- Platón píše filosofii, ale nikdy neřekl, že svět nějak je; že duše je taková nebo maková; Pl. předvádí, jak se dá o duši uvažovat; při nějakém rozhovoru se chytí nějaké metafory a tu rozvíjí... při jiném rozhovoru se chytí jiné metafory a tu rozvádí, a vůbec se nestará o konsistenci s tím, co vykládal předtím... ptž nepodává soustavný výklad... ale jen ukazuje, že je možné nějakým způsobem nad světem přemýšlet;
- později Arist. začíná výklad: Aristotelem začíná doba filologicko-historická; ještě nejsme v helenismu, ale už je to jeho předzvěst;
- co píše? nepíše výklady světa; literárně podává zážitek ze světa, snaha pořídit si vyložení světa; v každém dialogu je to jinak; → nehotové, neurčité;
- duše: ve Faidrovi – 3 části; ve Faidónu: jen jedna nedělitelná! hle rozpor: Platón si neviděl do úst; x on si viděl moc dobře do úst, ani by ho nenapadlo napsat, jak to je s duší;

Tematika textu: různé skupiny;

- láska, duše, řečnictví (možnosti, resp. nemožnosti/slabosti jazyka);
- v té reflexi se objevuje morální stránka zacházení s jazykem;

Stavba textu:

- řečnictví: dozvídáme se o něm, že veřejné řečnictví byl prestížní žánr; byla to činnost, které se člověk učil; chodil do školy; člověk musel být muž a svobodný a hodil se i nějaký majetek, muselo se v té škole platit; ve škole se mu dostalo jednak teoretického pojmového aparátu, jednak příkladů; to byly vzorové řeči, které se studenti naučili nazpaměť, a pak je deklamuje; sport, ému se rádo přihlíží; řečník předvede výklad; virtuosita – je schopen přesvědčit posluchače o něčem, co by je předtím nenapadlo;

odtud taky téma výkladu; panuje obecný názor – commensensová nuda, to běžné, zdravý rozum; řečník předvede, že to může být/je opačně, než zdravý rozum velí; exklusivita;

F. – cvičí se v přednášení tím, že přednáší naučené, vzorové řeči; toť studium rétoriky: vzorové řeči, ty se žák naučil, znal je nazpaměť; cvičil se v jejich přednesu, deklamaci;

F. po přečtení řeči je nadšen, a pak zaskočen, ptž Sokrates nadšen není;

S. výtky k formě té řeči;

- samostatná rétorická dovednost: jak postavit řeč; to se v textu nerozebírá, ptž se to tehdy obecně vědělo (tuto znalost nyní získáme z jiných textů);

- obecně: ohledám si, co se o předmětu ví, co se o něm dá vědět, a zařadím si to;

- zjistím, co jsem schopen zdůvodnit a co nejsem; → odvedu pozornost od míst, kde si sám nejsem jistý; problematické věci/nejisté věci doprostřed, tam nejmenší pozornost posluchačů;

- adepti řečnictví už absolvovali logiku → vyvozování; → zbytečné chválit A, a potom ještě hanit non A; to hanění pak už zbytečné;

1. fase: inventio – ohledání; dávno předtím než otevřu ústa, musím mít jasno, úplně jasno o věci; ohledání; musím mít jasno, co lze dokázat, co nelze dokázat, mít jasno, kam chci člověka / posluchače pohnout, čeho chci dokázat (řeč je manipulativní – mluvím proto, abych své posluchače o něčem přesvědčil); čemu se vyhnout, od čeho odpoutat pozornost, kde si nejsem jistý; toť mé velmi soukromé jasno;
2. fase: dispositio – rozvržení (argumentační); beru v potaz, že mluvím po někom, nebo že po mně bude ještě někdo mluvit; to, co jsem měl v ohledání pro sebe, tak to si musím nyní rozmyslet na venek; řeč radicí – radí, jak jednat; řeč obhajovací – jednalo se, zdůvodňuju, proč to tak bylo správně; např. popis, zdůvodnění, výzva; anebo začnu opačnou výzvou... tedy ta Lysiova a první Sokratova řeč je přesvědčovací... jemná úprava Sokratova v první řeči – v čem spočívá? Sokrates říká, je tady někdo, kdo je taky milovník, ale předstírá, že není; toť jemná úprava v dispositio faktů; Sokrates má lepší dispositio, ptž když řekne proč ano pro jednoho, není potřeba říkat, proč ne pro druhého, ptž to už je implicitě obsaženo v tom proč ano toho jednoho; tedy toto rozvržení je lepší, neboť elegantnější, jednodušší;
3. lexis (do slov oděnění); tropy a figury; tropy – sémantický konstrukt, který předpokládá, že existuje něco jako pravé pojmenování skutečného stavu věcí a že vůči tomuto pojmenování lze užít nějakého příznakového pojmenování; Rusko, Moskva, Putin – toť pojmenování nějaké politické síly; jedno je pojmenování pravé, ta ostatní jsou na okrasu; figura – účinek souvškytu slov, ať už po stránce zvuku (aliterace, rým...), anebo figura ethymologica – strachem se strachoval (v řečtině), v č. ty lháři prolhaná, ty zloději zlodějská; co je důkazem toho, že Sokrates sleduje tu lexis? to odívání do slov... Sokrates: nevšiml sis, že už jsem opustil dithyramby a uzavřel veršem epickým? metrum, verše, na to Sokrates myslí; i toto patří do fase přípravné; co vše musí řečník držet v hlavě ještě než promluví; tyto tři prvky; a pak teprve přijde vlastní aktio – vlastní přednesení;
4. aktio – nesmí se zdržovat myšlením na obsah, na slova, to už vše musí jít samo,... musí myslet na to, jak vypadá, aby rovnocenně dělil pozornost na obě strany... to se nám projevuje v textu: Sokrates mluví s hlavou zahalenou, s hlavou odhalenou, k Faidrovi, jinam...

věci se drž, slova přijdou sama (latinsky jak?);

nesluší se, aby se řečník rozhněval, leč nijak mu neubírá na schopnostech, pokud hněv předstírá...

- toto Sokrates vše umí a bezpečně ovládá, ale nestačí mu to, není s tím spokojen;

- byli logografové, předchůdci dnešních právníků, neboť politický život vyžadoval, aby svou při člověk podával a hájil sám; a člověk se mohl cítit nejistý, tak se obrátil na profesionála, který za velké peníze a za žádnou zodpovědnost napsal řeč, ten člověk ji tam pronesl a prohrál...
- ale abych toto nedělal... abych viděl, že řeč má něčemu sloužit, a sice adekvátnímu poznání;
- ale lidé jsou různí... jak já můžu dovést všechny lidi někam stejně...
- jednoho člověka někam dovést můžu, ale všechny?
- jediná řeč, kdy Sokrates mluví k zástupu: Apologia tu Sokratus... ale on jimi pohrdá, a tak mluví tak, aby je naštvál... mluví tak, aby jej odsoudili... nepoužije pro záchranu svého života techniky, jež zná...
- celý život jim ukazoval, že ničemu nerozumějí,
- popravy se obvykle dělaly hned; v tomto případě to o měsíc odložili v naději, že uteče, on neutekl;

- řečnictví: technika, kdy skrze řeč někoho někam vedeme (což může být i vedení dobrým směrem...); tedy není to nutně hanlivé označení, že je řečnictví manipulativní...

- jak to zařídit, aby vedl všechny lidi naráz? nebudu říkat, co je pravda; ale jen co je pravděpodobné; tedy sázet na veřejné mínění; a tohle ne!
- a nejde jen o sokratovskou pýchu; jde o něco vážnějšího, neboť kdybych opustil hledání toho, co je pravda, a spokojil se s tím, co je jen pravděpodobné, uškodím své duši, bude otupělá, zaslepená;
- to je ta linie: mravní odpovědnost intelektuálů;
- a linie: život řeči; písmo, zápis;
- písmo: bůh vynalézavý;
- proces mluvení má za sebou všechny ty přípravné fáze (viz výše) – je to dynamický, živý proces; to vyřčené slovo je bytostná reakce na skutečnosti, porozumění; kdežto v tom zapsaném máte hotový výstup, který jediný můžete dostat, ale vy to neprožijete, neprožijete tu myšlenkovou konstrukci;
- navíc: podlehnete pocitu, že když to umíte říct, tak už tomu rozumíte, a přitom houby tomu rozumíte (chybí tomu ten prožitek); ta živá řeč je schopna opravovat, napravovat, předjímat, hádat se; to napsané slovo není možné nijak zpochybnit; dává se tak, že tak to je v této poloze, a dost; je potřeba to prožít, promyslet, projít si všechny ty fáze, a potom se snad dostaví rozumění;
- Sokratova řeč je živý výstup procesu poznávání... ale je třeba si uvědomit, že ten živý výstup je ve světě řeckém je literární žánr; a je to jeden z většího počtu žánrů, a jsou přitom i žánry jiné; podávání zjevené pravdy, přičemž se nezpochybňuje ta zjevená pravda;
- filologická osvěta: podíváme-li se na řecké písemnictví, najdeme tam zajímavou provázanost žánru a tematiky; pro staré Řeky: je literatura jen to, co je ve verši, tedy próza není literatura;
- jsme v době Aristotela, Platón ještě žije: některé žánry ještě nevznikly...
- věštba: musí být ve verši; bůh nebude mluvit jen tak; hexametrem (Kraisos? věštba – řeku když přestoupí – vyvrátí říš... chybí informace, kterou říš... a dopadne to tak, že tu svou...)
- nejčastěji ozvučená věc v antice: hrob (elegické distychon);
- epos: povinné – začít vzýváním músy; k čemu je músa básníkovi? pro inspiraci vůbec ne; ani pro erotickou inspiraci; músa je panenská nedotknutelná; k čemu je músa, kdo je músa; músy jsou dcery Dia a bohyně paměti; tatínek určil, jak to v jednotlivosti

- proběhne a maminka si vše pamatuje, tedy dcery jsou garanty toho, že to tak proběhlo, záruka pravdy, nezpochybnitelnosti;
- ve 2. zpěvu Iliady – líčí se achájské vojsko, dobrých 350–400 veršů; povězte músy, kdo tam ještě byl a následuje kus výčtu, a zase: povězte músy, kdo tam ještě byl, a další výčet;
 - hymnus – starý žánr; chválím boha; dostávám se do styku s bohem a je to ošemetné; na počátku pozdravím, teď budu opěvovat vás,... a končí to alibistickou klíčkou: jdu chválit jiného boha, neřeknu kterého, toto klišé je znak značné starobylosti toho textu;
 - dále: filosofické poznání se nezveřejňovalo; z doby začínajícího helenismu: poznání se už zveřejňuje; abych to mohl zveřejnit, musím to napsat veršem a eposem, neboť to je verš pro zjevenou pravdu (epickým veršem); tedy matematika, astronomie – vždy epickým veršem; **(toto zmínit v prosemináři čtení a psaní!)**
 - Esop – mladší vrstevník Homéra; Sokrates cítil dluh vůči Esopovi; poslední činnost věnoval veršování esopských bajek; ptž tyto bajky nebyly ve verších, tedy to nebyla literatura (proto se nezachovávala, proto přímo od Esopa nemáme nic); literatura mohla být jediné veršovaná;
 - mimo verš, mimo literaturu: historia – zpráva o zkoumání čehokoliv; výsledky osobního zkoumání; co tak člověka zajímá – inu, svět lidí; informace ze světa lidí dává smysl, dává nějaké porozumění; a žánr řeči – řečnictví; také existuje spis Historia naturalis (od koho?) – svět přírody; popis světa přírody;
 - tímto končí výčet žánrů...
 - helénismus ještě nenastal, takže není román (román – je buď to erotický (ovšem velmi cudný), nebo dobrodružný...) Dafnis a Chlóa – erot. řecký román;
 - román ještě není; přijde dopis jako žánr;
 - na té hranici platonsko-aristotelské: máme jasné rozvržení: lyrika, epika, drama (vše ve verši), v próze: historia a řeč;
 - toť vše také patří do lingvistiky, potažmo filologie;

Po 1. Sokr. řeči – S. otázka: je to tak správně?

rétor – by byl spokojený, nová řeč lepší, hotovo;

x S. je nerétor; jde mu o něco jiného;

S. zděšen, že haněl lásku;

1. Sokr. řeč – úprava formy;

2. Sokr. řeč – úprava obsahu;

- ještě se tam objeví slovo: protizpěv, odzpěv, = narážka na Euripidovu Helenu;

(intertextualita – toto její podstata);

- teď S. zajímá jak to s tou láskou je a pojme to komplexně;

1. vs. 2. řeč;

S. jenom nástroj pro nějakou myšlenku, jež je mu cizí, od níž se distancuje vs. kdy je to on sám, je garantem správnosti toho, co říká;

(dnes pohled na músy: básník a músa – něco erotického);

Zeus určuje průběh osudu, maminka paměť drží co bylo a músy jsou garantem toho, že je to správně; básník řekne, já to nemůžu vědět, ale ty múso, ty to víš, pomoz mi; Illiada – výčty vojsk: složení; músa: garant pravdy;

→ to nebylo u Sokrata prázdné gesto; než začal se svou 2. řečí;

Plátón: nemyslete si, že vám říkám, jak to je! Jen říkám, co by vás mohlo potkat, když začnete přemýšlet s nějakým aparátem nad takovými tématy;

- dochází ke zhodnocení možností řečnictví;
- může jít taky o něco vážného; poznat pravdu, porozumět;
- F. uznává, že v původním tématu je ta pův. Lysiova řeč špatná;
- → obhajoba toho, že řečnictví je přece jen k něčemu dobré;

- řečnictví: psychagogie – možnost vedení duše; způsob, jak vést člověka někam; individualisace řečnictví – srov. s lékařstvím;
- situace: jeden exhibicionista-řečník a masa posluchačů; vs. jeden řečník a jeden posluchač, přičemž řečník musí znát toho konkr. člověka a odhadnout podle toho způsob, jak mu něco předat;
- psát: to je jako mluvit k mnoha, to je k ničemu;
- F. snaha uhájit, že k něčemu je řečnictví dobré; jak přesvědčovat masově? nebudu se starat o pravdu, x o to, co je pravděpodobné; když se toho budu držet, tak uspěju, → přesvědčím masově;
- zde je mravní vrchol textu:
- Sokrates: ten úspěch je možný x o ten nestojím; je špatný; zabíjí pravdu; přijme za pravdu jen zdání; → zblbnutí;
- toť velice silný motiv;

pokračuje: poučná bajka z Egypta; 274d;

Kde je ona *Naukratis*? – v Egyptě, na pobřeží, v deltě Nilu;

Theuth vs. Thamos;

- bůh: vynálezce, objevitel vs. bůh vladař;
- Theuth vynalezl písmo a přišel s tím za králem;
- král: vynález ke zmoudření vede ke zblbnutí; písmo povede k devalvaci poznání;
- duše: a písmo: které není nemravné x nebezpečné;
- nepochopím poznání jako práci x jako něco, co si můžu vzít;

Poznámka vně textu:

- informace vs. poznání;
- *informace* se získají nějak (např. na internetu);
- *x poznání* se získává jiným způsobem: nedá se předat jinak, než přinucením (se) k práci; nikdo jiný za nás naše poznání neodpracuje.

Zpátky v textu:

Od milovníků jinochů se dostáváme k milovníkům moudrosti.

Zduchovnění. Je to v tom textu.

31.10.2007

Zpět k otázce věty a vymezení věty. Opakování z minula:

Otázka: Kam patří věta? Odpověď: Do abstr. systému jazyka.

Jaké je povahy? Komplexní a nejsložitější.

Jaká jednotka odpovídá větě na straně konkr. textů? Výpověď.

Jaké je povahy? Je jednotka minimální, nejmenší.

Rozdíl *elementární*, *minimální*, *nejjednodušší*... Je to totéž? Není to totéž?

Je třeba uvědomit si, že slova, která vnímáme jako zaměnitelná, mohou nabýt zvláštních významů v rámci terminologie (terminologického idiolektu, sociolektu).

V č. slovo *maximální* vs. *největší*, *minimální* vs. *nejmenší*.

V matematice: největší je větší než všichni ostatní a maximální je takový, že žádný není větší.

Je to totéž?

Pohybujeme se v nějakém uspořádání.

Nejmenší – všichni ostatní jsou větší, *minimální* – takový, že žádný není menší.

Potom nejmenší není totéž co minimální.

Nejmenší = zároveň minimální.

Ale neplatí to naopak. Něco může být vedle toho (nesrovnatelné, nebo stejně velké). Toť cvičný příklad z matematiky jako protiklad vůči neterminologickému („běžně-českému“) použití slov. S tímto matematickým aparátem v této teorii nepracujeme.

Rozdíl MINIMÁLNÍ vs. ELEMENTÁRNÍ.

Např. přírodovědný popis hmoty.

Úroveň chemická: zastavuju se u *atomu* jako elementární jednotky (v chemii stavím na atomech).

V jiné vědě tutéž hmotu rozkládám např. na *elementární částice* = jiné elementární jednotky.

V této teorii:

MINIMÁLNÍ – takový, že žádný není menší.

ELEMENTÁRNÍ – týká se rozkladu komplexů... ELEMENTA jsou takové jednotky, uých končí rozklad komplexních jednotek.

Texty budeme rozkládat do VÝPOVĚDÍ, a tam se výklad zastaví – tím je výpověď elementární.

Výklad je postaven tak, že VÝPOVĚĎ je i *elementární*, i *minimální*. (Toť osobitý rys Hoskovcova výkladu jazykovědy.)

PREDIKACE

Zpátky k větě: viz definici výše.

Srov. práci s POLEM v minulé hodině; jisté rysy (souvislost, omezenost) splňuje nejen věta, ale také syntagma. (Definici syntagmatických a paradigmatických vztahů viz níže.)

→ U věty požadujeme ještě zvláštní vymežovací prvek: *predikaci*.

PREDIKACE – **nebude řečeno, co to je... bude učiněn úkrok, s odvoláním na to, že jsme schopni predikaci rozpoznat**. Je to věc, se kterou není možno se příliš chlubit, ale je to pravda, tak proč se jí vyhýbat; nebudeme se chytat definice ontologické (vybočující z jazyka); x budeme se snažit vypěstovat porozumění.

PREDIKACE – to, co dělá větu větou, co samo o sobě je schopno udělat větu.

Predikát sám – je bez čehokoli dalšího větotvorný.

(Srov. zaběhané školské modely – subjekt a predikát – o tomto vypovídám toto; o něčem něco vypovídám; to bude zavedeno později jako rozdíl mezi tématem a rématem věty – nikoliv výpovědi.)

→ Snaha odpoutat se od modelu subjekto-predikátového... je to cesta vytěsnění konatele (nikoliv subjektu);

Režisér natáčí film.

PREDIKÁT: natáčí – SUBJEKT (a v něm je konatel): *režisér*; OBJEKT (a v něm je patiens): *film*;

Lze říci: Natáčejí film. Kdo? Voni... (ve smyslu: *Voni to za nás rozhodnou a my chudáci*...)

Banalizace konatele... velmi vágní konatel...

Zůstávají přítomny některé rysy konatele (toť povaha toho konatele). Např. že je /lidský/, že jsou to /ti vod fochu/, /ti, kterým to přísluší/ ... ap.

→ Voni – rys: /ti, co k tomu patří/ ... /ti, co to mají natáčet/ ...

vs. *Natáčí se. Ticho! Natáčí se!* – tato výpověď je plně srozumitelná a nepotřebuje žádné další doplnění.

Ticho – výpověď nevětná;

Natáčí se – sama o sobě věta; ještě vágnější konatel. Nemá už ani ony rysy konatele (/lidské/, /ti vod fochu/ ap.). Má vytěsněného konatele a shodou okolností nemá podmět.

Při této reakci se vylučuje vodík. (Asi to nevylučují lidé... /Lidský/ rys, ba žádný rys konatele zde není přítomen.)

Reklama na české pivo se natáčí v Argentině.

reklama – patiens natáčení se stal podmětem u výrazu *natáčí se*, ý sám o sobě může být predikátem bez čehokoli dalšího;

→ požadavek: uvědomme si, že v systému č. jazyka můžeme ke každému slovesu dospět až v poloze, kdy ono samo může sloužit jako predikát (*se dělá*).

Budem ještě čekat? Ne. Jde se. – vytěsněný konatel, není možné se zeptat: *Kdo?* Prostě: *Jde se.*

Je těžké takto osamostatnit sloveso: *je*;

Citát z Poláčka: *Když vono se je vůl.*

- *vono* – zde není podmět (viz později); *je se*; konatel vytěsněný; patiens *vůl*;
- šlo by to obměnit: *Když vono se je doma, tak je to příjemný...* nebo tak nějak podobně...

Vycvičíme se, abychom něco popsali. Takhle se nám může stát, že někdo přijde s výrazem, který nepopíšeme. V takovém případě to uznáme a uzavřeme, že náš aparát je s to popsat vše krom tohoto nového, nebo pozměníme aparát, aby byl s to popsat i to další.

Nic nám předem nezaručuje, že náš popis je exhaustivní (vyčerpávající).

VĚTNÉ VZTAHY

Vztahy: *závislosti a koordinace*.

K pojmu *závislost* ještě pojem: *determinace*. (Toť jen do zásoby: neb jednou budu potřebovat jednoho a druhého druhu: *závislost a determinaci*. Zatím je můžeme ztotožňovat.)

Pohled shora: na jednotce závisí jiná jednotka → *závislost*.

Pohled zdola: jednotka závisující determinuje onu jednotku, na které závisí → *determinace*.

Představa, že *věta* je pole syntaktických vztahů⁹.

Predikace – tvoří větu.

Pak *pole* uchopím jako systém závislostí, jež vycházejí z nejvyššího vrcholu.

Zatím máme jen LJ (později vyložíme VČ).

⁹ Otázka: Co je syntaktický vztah oproti sémantickému?

Odpověď: Svobodné rozhodnutí (neexistuje jediné správné řešení; více možností, jak odpovědět), za které ponese následky.

Cesta, kterou se lze vydat: **Syntaktický vztah** je *sémantický vztah* doprovázený *morfologickými projevy*.

Pozn. Mgr. Pavla Cahy: Sémantické vztahy zviditelním morfologií, tedy → syntaxí... (=Totéž, jen z jiné strany.)

(Základní skladebná dvojice – nic takového není! Je jen predikát – špička ledovce, a tak jako je pt doplněním predikátu, stejně tak je i podmět doplněním predikátu. Nicméně závislostní vztah se dá upřesnit...)

Závislost:

1. kongruence;
2. rekce;
3. volná závislost;

Po vůči predikátu – kongruence;

Pt vůči predikátu – rekce;

Pu vůči predikátu – volná závislost;

Doplnění z jiného materiálu:

(Distribuce¹⁰ morfosyntaktických projevů neboli...)

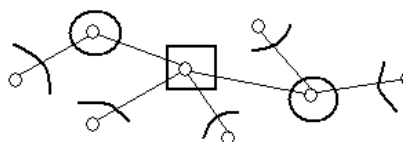
Druhy morfologických manifestací syntaktických vztahů

- vazby mezi dvěma jednotkami

	jednotka člen závislostně vyšší	vztah	jednotka člen závislostně nižší	
Př → Pu Po → Atribut (volně závislý)	∅	volná závislost	∅	Jak poznám, že tady je ještě vazba?
matematicky vychází i tato možnost	+	inversní rekce ¹¹	∅	
Př → Pt Po → (rekční) Atribut	∅	rekce	+	
	+	kongruence	+	
legenda + příznak, morfologický rys; ∅ nepříznak;				

- největší hloubka závislosti... (to, co se dá „osekat“; viz obr. 1).....) „zásek“;
- menší hloubka závislosti..... kolečko;
- vrchol závislosti..... čtvereček;

OBR. 1:

- predikát: vrchol (čtvereček);
- pak hierarchie a hloubka závislosti;
- atribut: kongruenční

nekongruenční

: rekční

genitivní *cesta hrdinů, Páně...*

nominativní *parník Vltava*

: volná závislost (velká morfologická složitost, nápadnost a specifičnost)

... *cesta lesem*

podél lesa

přes les

Určování hloubky závislosti

- uvědomit si: na které jsme rovině popisu;

¹⁰ Co to vlastně znamená: **distribuce**?

Distribuce jazykového prvku – souhrn všech kontextů, ve kterých se daný prvek může objevovat (v protikladu k těm, v nichž se objevovat nemůže).

¹¹ V č. tuto možnost však nevyužijeme... dávám najevo, co je výš a co je níž (závislostně vyšší člen něco nařizuje nižšímu → REKCE).

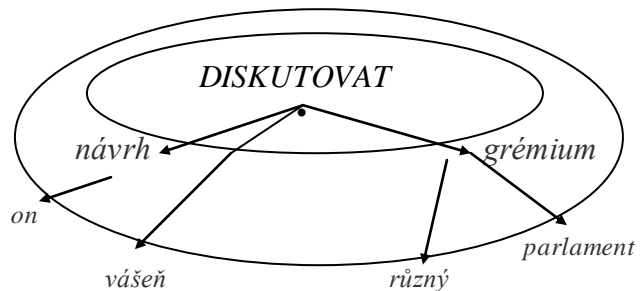
Naopak: INVERSNÍ REKCE (hebr., arab.) *status constructus*... nižší člen nařizuje vyššímu „prokázat se“ nějakým příznakem.

: a ve kterém jsme pracovním kroku.

- větu poznám tak, že ji dokážu interpretovat (dokážu ji interpretovat → tedy existuje)

O	jeho ¹²	návrhu	se	vášnivě	diskutovalo	v	nejrůznějších ¹³	parlamentních	grémíích.
	↓	↓		↓	↓		↓	↓	↓
	o	o		o	•		o	o	o
1.krok	X	-		X			X	X	-
2.krok		X							X

OBR. 2:

- věta je strom;
- predikát je jeho vrchol;
- určitý počet závislostí na určité hloubce...
- počet závislostí je neomezený x konečný;
- závislost = cestička, po které se můžu dostat k jinému členu;
- uřežu to, co se dá vypustit v 1., 2. a 3. kroku (x stále to musí být věta);
- nakonec zůstane sloveso;
- vrchol hierarchie (závislostně nejvyšší);
- závislostní hierarchii stanovujeme od konce (rekurse);
- dospěju k něčemu, co je ve středu (resp. na vrcholu);
- (být v závislosti nejvíce na okraji *nerovná se* být závislostně nejniž);
- (ne že by byl podmět nevyjádřen x on tam NENÍ!)

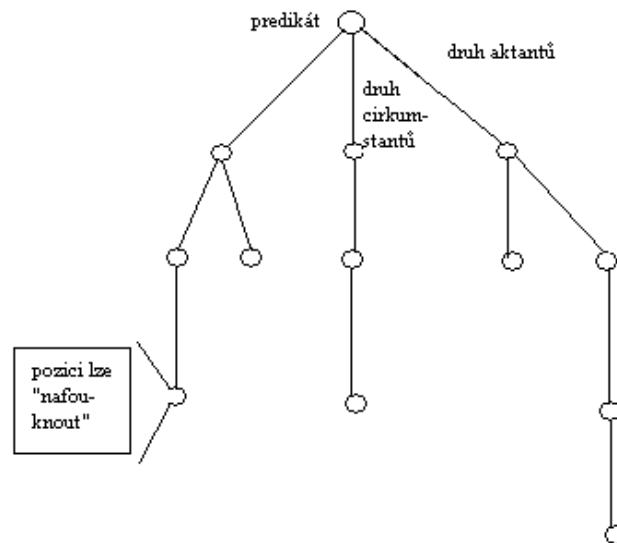
poslanci diskutovali vs. diskutovalo se

- tento tvar slouží k tomu, aby byl vyjádřen přísudek s anihilovaným, „rozpuštěným“ podmětem...
- KKK (= kritérium komunikační kompetence) → nemusím vědět „Kdo?“
- v č. to je universální prostředek;
- jakékoliv verbum lze převést na samostatný vrchol struktury;
- nejen *Sněží. Svítá.*
- a není to jen zvláštnost češtiny;
- v lat. *itur*, lit. *einama* (= jde se);
- → „rozpuštění“ konatele...

¹² Taky autosémantikum x rozdíl od ostatních: ta nesklonnost...

¹³ Sporná šipka. V tabulce vede ke slovu *různý* od slova *grémium*, ale spíše bychom to hodnotili jako Pk postupně rozvíjející, tedy šipka by šla spíše od šipky mezi slovy *parlament* a *grémium*. **Jenže zde se jedná o postupné „ostranování“ větných členů. Tedy LJ-y *různý* a *parlament* „odstraníme“ v tomtéž kroku. Pk postupně rozvíjející je jiný termín z jiné teorie. Naším rozborem věty jej nepostihneme.**

OBR. 3:

Na toto může navazovat další doplnění, další sestup dále...

Jsou jisté fyziologické meze, jsme s to popsat větu jen nějaké velikosti...

(Vl. pozn. Nesnadný by byl úkol nakreslit strom věty: • *Tanečního hodiny...* Bohumila Hrabala.)

Pole syntaktických vztahů:

- charakter pole: upřesníme, že je zakládající vztah predikace a na predikátu jsou další členy věty, členy závislé, buď přímo, nebo zprostředkovaně přes členy další...
- test vypouštění: jak z druhé strany poznám hloubku závislosti (viz níže, **kde přesně?**);

KOORDINACE: prostředek, jak z několika PJ udělat vůči závislosti jediný člen;

Věta - *Přišli k nám Petr a Pavel*. Složitější podmět - závisí jak *Petr*, tak *Pavel*, a oba závisejí jako jediný člen.

Stejně tak je koordinovaný VČ: *Přišli k nám Petr s Pavlem*.

Mohou vznikat rafinované, záludné věty: *Přišli jsme tam s Pavlem*. Co je tady podmět?

Je několik možností: *já* a *Pavel*, nebo *my* a *Pavel*;

- homonymie: *Přišel jsem tam s Pavlem* & *Přišli jsme tam s Pavlem* (v rámci interpretace: *já* a *Pavel*);

7.11.2007

- jak se od predikátu (resp. známých pojmů) přejde k dalším/ostatním?
- jak v konkrétních větách rozpoznat co je co (dle definice!)?
- jak by svět vypadal, kdybychom definice zavedli nějak jinak?

- Hoskocovy 4 SD vs. školských vícero SD;
- spojka: vůbec není LJ;
- **LJ: vymezena schopností vstupovat do větných vztahů;**

- spojka do nich *nevstupuje*; pomáhá větné vztahy vytvářet;
- totéž: *předložka*;
- rozdíl oproti: tzv. zájmenům, číslovkám, é jsou LJ-ami; ale lze je přerozdělit mezi Hoskovcovy SD;
- **citoslovce**: nic homogenního; může to být ekvivalent věty; (stejně ekvivalent věty budeme potřebovat); *Vidělas ho? Ano.* (=ekvivalent věty: *Viděla jsem ho.*); totéž: *Brr.*
- ekvivalenty sloves (či dokonce zcela „normální“ verba): *Žába žbluňk do vody.*
- onomatopoické *žbluňk* vs. sloveso *žbluňknout*;
- *žbluňk* může být také řádné praeteritum, a to maskulina; vs. fem. *žbluňkla*; n. *žbluňklo*;
- v citoslovcích oblast predikátů, které jsou morfologicky pro predikáty málo disponované x č. jazyk je s to je upravit tak, aby vyhovovaly lépe;
- podobná úprava u subst.: *taxi* (neskl.) vs. *taxík* (sklonné);
- **částice**: prostředky, é modifikují větu jako celek;
- věta: + morfém *zda* (→ otázka), *kéž* (→ zvolání)... = modifikace věty;
- zbývá prostor pro vyjádření postoje k větě: *naštěstí, bohužel, co čert něchtěl...přišel kouzelník.*
- stejné chování jako citoslovce typu: *brr, fuj, sláva...* kam to patří spíš?
- asi je to stále jeden definiční obor, ve ém můžeme porovnávat různě vybrané jazykové výrazy;
- *jak jsme očekávali; jak se dalo předpokládat;*
- *Karel nepřišel – věta; jak jsme očekávali – věta;*
- spojení vět: s různou intonací;
- stoupavá intonace: Vv příslovečná (nepřišel nějak, přišel jinak);
- textové propojení nezávislé – z druhé věty – komentář té první (druhá věta komentuje větu první); vyjádření postoje k té první větě;
- pro vyjádření postoje k větě slouží částice; do těchto částic se tím dostává neomezený inventář dalších prostředků – celé věty; co s tím? (nic. x víme o tom...);
- vědomí, že náš popis je částečný, prozatímní (důvody didaktické);

DEFINICE VČ

- už nějaké VČ definované (predikát, podmět, předmět, Pk, Pu);
- zavedli jsme si Pk (shodný – kongruenční, neshodný – rekční a volné závislosti; viz výše **s. 17**);
- Pk sám je možné dále modifikovat;
- *bohatý kraj* vs. *kraj bohatý na uhlí*;
- *na uhlí* rozvíjí Pk *bohatý*;
- *bohatý člověk* vs. *člověk bohatý zkušenostmi*;
- v dosavadně vyloženém aparátu to nemáme čím zahrnout;
- Pu je definováno jako závislé na predikátu;
- zde závislost na adj.;
- jiný způsob rozvíjení: *bohatý člověk – hodně, málo, docela dost, příliš*;
- toť taky modifikace; rozvíjení adj. *bohatý*;
- prokážeme: testem vypouštění: když vypustím slovo *bohatý*, pak ten zbytek není věta;
- u Pk: upřesnění míry;
- adj. barev: *světle, hráškově, sytě, jedovatě zelený*; tady nemůžeme očekávat nějaké omezení; věci můžeme přehazovat a mění se význam;
- *sytě rudý* vs. *rudě sytý*;

- je to špatně? ono syntagma *rudě sytý*...?
- vzhledem k *systému* je to špatně položená otázka... ptž systém to evidentně umožňuje; důkazem je už samo vyřčení/ zapsání daného syntagmatu *rudě sytý*;
- vzhledem k *situaci*? *řezník byl po vydatném obědě rudě sytý*... k něčemu to slouží);
- velká oblast syntaktických vztahů, na é náš aparát nemyslí;
- konstatujme to;
- ta oblast rozvíjení adjektiv by se měla brát různými způsoby;
- rozumné brát to jako případy koordinace: *rudě sytý* vs. *sytě rudý*; rozhodne se, á z těch vlastností se dá jako hlavní a á jako doprovodná;
- koordinace různých predikací; vyskytuje se i v jiných větných vztazích; viz později VČ *doplněk* (dosud nedefinovaný);
- **Doplněk**: smetištní ktg.; dává se sem něco, co se neví, kam dát jinam;
- *Učinili Honzu králem*.
- doprovodné predikace: *Běhali bosí. Koupali se nazí. Vrátil se živ a zdráv*.
- = Udělal něco a přitom byl nějaký.
- koordinace dvou predikací (udělal a byl); blízkost k *byl rudý a působil přitom sytým dojmem*;
- jiná oblast: *bohatý na zkušenosti* vs. *na uhlí*; toť individuální vlastnost adjektiva *bohatý*;
- převést: *blahoslavení chudí duchem; bohatý zkušenostmi* vs. *chudý duchem*;
- k adj. *starý, zelený, nový*... nic takového nelze dát;
- (toť si ujasníme až probereme valenci LJ;
- LJ má strukturu svých charakteristických doplnění = valenci;)
- zbývá okruh: *hodně, málo, příliš, trochu*; - modality míry;
- v č. se můžu ptát, zda nejde o svého druhu slovtvorbu; nakolik se to liší od stupňování adj., což je slovtvorba... vyjdu od jedné LJ a dostanu se k jiné LJ (příbuzné x jiné);
- *starý, starší, nejstarší* vs. *starý – postarší*;
- *poněkud starý – poněkud starší*; okruh slovtvorný;
- *už poněkud starý – už poněkud starší*...
- jak se postavit k oblasti slovtvorby, á umožňuje u adjektiv hýbat s intenzitou? (zde ostatně patří i ono stupňování);

P o d m ě t

Vymezení **podmětu** – doplnění přísudku kongruentní s přísudkem;
dopad na naše zvyklosti a porozumění?

Voda z nádrže vytekla. vs. *Vody v nádrži ubylo.*

kongruence: změna subst. *voda: Víno z nádrže vyteklo.* – změna rodu v přísudku (*vytekla* vs. *vyteklo*);

vody? závisí na *ubylo* x ne kongruenčně!

→ nemůže to být Po;

Co to je? Dá se říct: je to další díra v Hoskocově aparátu, jeho výklad na tohle nemyslí. Je to pravda. A co se teď dá dělat? Vymýšlet. Zkusím zavést další ktg., nebo to zkusím napasovat pod nějakou z ktg.í už zavedených.

Odbočka: když přejdeme k doplnění predikátu, které se nazývá pt, tak si uvědomíme, že můžeme předvést dvojice č. vět, kdy jedna má pt v ak. a druhá se liší tím, že místo pt-u v ak. má doplnění genitivní: *Nemám peníze.* vs. *Nemám peněz.* – Erben: *nechci toho zpěvu*... vs. *nechci ten zpěv* nebo *chci ten zpěv*; dobře: je to věc okrajová x existuje v č. jazyce; kdybychom č. j. vzali šíře... kdybychom se nestyděli za 19. stol. a jeho literaturu vzali za svou, viděli bychom že tyto gen.

záporové nebo partitivní nejsou vzácné, žijí... v případě pt-u ochotně přistoupíme na řešení: je tady slovesná rekce: sloveso vyžaduje ak. x za jistých okolností může vyžadovat gen.; tou okolností může být přítomnost záporu: *chci ten zpěv vs. nechci toho zpěvu*, anebo tou okolností může být nějaké partitivní pojetí: ak. vyjadřuje plné postižení, gen. částečné postižení; v č. moderní už to téměř nevidíme, jen kolísání: *požívat něco* nebo *něčeho*? kdysi významová distinkce: *požívat něco* = z bodu to celé vs. *něčeho* = vezmu si kousek);

Kdybychom vzali do č. celé 19. století, dialekty 19. i 20. stol., pak by genitiv negationis a genitiv partitivní nebyl taková divnost, bylo by to něco docela dobře doloženého a pravidelného.

Do oblasti vymezené rekcí by bylo rozumné říct: ano, je rekce, á volí mezi dvěma hodnotami dle okolností.

Nicméně zpět k PO: *voda vs. vody...*)

- zдалipak i tady bychom si nemohli říct, že máme nějaký vedlejší podmět? tak jako předtím jsme měli vedlejší podobu předmětu;
- je možné to tak zavést; x je třeba si hlídat, aby to bylo KONSISTENTNÍ a ROZUMNÉ;
- **konsistence**: muselo by se předdefinovat podmět + přísudek jistý kanonický tvar a podmět jistý jiný kanonický tvar... to by šlo;
- (vl. pozn.: tedy podmět kongruentní s přísudkem: ve tvaru nom.;
- vs. podmět nekongruentní s přísudkem: ve tvaru gen.);
- → aby to bylo consistentní: to dokážu ohlídat;
- x **rozumné**?
- klíčová otázka: k čemu potřebuju podmět?
- budu podmětem v systému jazyka někdy dít něco vysvětlovat? dostanu se během výkladu j. systému někam, kde se na podmět odvolávám?
- *svůj vs. můj*; přechodníky; shoda po s přísudkem (slk. tuto starost nemá);
- kdy myslíme na podmět?
- ((odbočka: když píšete, myslíte na pravopis; *Ať mě s tím už neotravuje*. při vyslovení je lhostejno, je-li *mě* dat. nebo ak.; x při psaní si tu otázku musím položit; absurdní prkotina x je to tak));
- shoda po s př;
- adj. svůj;
- funguje tak jen tzv. PODMĚT-NOM.; x PODMĚT-GEN. takhle nefunguje;
- *Ptáci ze svých hnízdišť odlétli*. vs. *Ptáků z jejich hnízdišť ubylo*. vs. **Ptáků ze svých hnízdišť ubylo*.¹⁴
- přechodník: *Ptáci ze svých hnízdišť odlétli žalostně krákorajíce*.
- vs. *Ptáků ze svých hnízdišť ubylo žalostně krákorajíce*.

Můžu mít ŠIRŠÍ PODMĚT (zahrnující i tzv. podmět-gen.): abych všechno někam zařadil x pak jím už nic nevysvětlím (tedy k čemu jej potom mám?!).

¹⁴ Hvězdička zde není schleicherovská označující rekonstruovaný (indoevropský) pratar, nýbrž označující chybnou konstrukci.

Příčemž hvězdička označuje tvar neexistující či neprokázaný (z různých důvodů neexistující či neprokázaný).

1. Nedochovaly se doklady (toť tzv. schleicherovská hvězdička). Přesvědčení, že onen tvar existoval, jen to nemůžeme přímo doložit. Je tedy pouze zrekonstruován.
2. Tvar není/neexistuje, ptž to systém jazyka nedovoluje, vylučuje. Mohu si sice daný tvar/výraz představit x on v systému není. Např. *křížem-krážem*. Existuje jednotka *kříž* a analogicky si mohu představit jednotku *kráž*. Ta však v systému č. jazyka není. Proto ji označím hvězdičkou: **kráž*.

vs. UŽŠÍ PODMĚT (zahrnující jen tzv. podmět-nom.): něco sice zůstane nezařazeno x pak takový podmět je k něčemu užitečný, pomáhá něco vysvětlit;

Odbočka k *rudě sytý* – celé je to PK (není elementární x komplexní); hlavní predikační schéma: řezník byl sytý; vedlejší/ další/ doprovodná predikace: řezník byl při-tom rudý;

- srov. s přechodníkovou konstrukcí: řezník obědval a řezník mlaskal; rozhodnutí mluvčího, á vlastnost je hlavní a á vedlejší...
- řezník obědval mlaskaje vs. řezník obědvaje mlaskal;

Srov. příklad s přechodníkem... přechodník PU... vše, co je na něm závislé a ten přechodník – to celé je PU; stejně tak i s *rudě sytý*.

14.11.2007

MORFOLOGICKÁ DISPOSICE PRO SYNTAKTICKOU ROLI

V čem spočívá morfologická dispozice pro určitou syntaktickou roli?

- morf. dispozice slovesa pro synt. roli predikátu?
- (morf. dispozice adjektiva pro synt. roli atributu?)

Predikát sám tvoří větu.

- tvary jako *natáčí se* – morfologická informace říká: nehledej podmět (konatele), žádný není;
- morf. dispozice tohoto tvaru (*natáčí se*) se projevuje v tom, že je sám o sobě s to vytvořit větu (úprava A.K.¹⁵);
- toť tvary odosobnělého konání;

Je x možné podmět vytvořit: *Hrálo se*. vs. *Hrálo se „Z mého života“*.

- → ten tvar nemusí nutně znamenat, že tam ten podmět není;

Jaké jsou **ktg.**, **kterými se prokazuje kongruence**? osoba, číslo a rod;

- jak v č. vypadá distribuce těchto ktg-ií?
- kongruence je takový projev, kdy **obě** slova vykazují jisté rysy;

Jak je to s osobou u podst. jména?

Jak se dané tři ktg projevují? všechny zároveň? nebo jinak?

- **způsoby, ve kterých se rod neprojevuje**: IMP., IND. PRÉZ. a FUT;
- projevuje se: KOND., IND. PRÉT.;
- přechodník: taky predikát (*byť verbum infinitum*); kongruence: rod a číslo (bez osoby!);
- zde vypuštěna osoba, jindy může být vypuštěn rod (viz výše);
- ktg., é se váží k syntagmatickým vztahům;
- **zp. a čas. – může sloveso měnit**; vs. vid!
- slovesa se dají rozdělit na podtřídu s jedním vs. druhým videm (stranou podtřída s videm vágním/ problematickým); → **verbum má vid, a ten nemění**;
- otázka slovesného rodu: prozatím stranou;

SUBSTANTÍVA: morf. dispozice pro roli podmětu a předmětu;

PT: vymezen rekcí; podoba pak může být různá (příklady viz výše);

Jak pojmenovat morf. disposici substantíva pro synt. roli podmětu a předmětu?

¹⁵ Pův. podoba: morf. dispozice (...) se projevuje v tom, že je samo o sobě s to vytvořit větu.

- disponuje souborem tvarů, é ukazují vztah rekční, a disponuje tvarem, ý je rezervovaný pro kongruenci;
- NOM. vs. „nenominativy“;
- kongruence vázaná na NOM.! NOM. je potřebnou/ nutnou okolností;
- *Síly jim už ubývaly* vs. *Sil jim už ubývalo*.
- v některých částech Moravy existuje protiklad: *Tys tam byl.* vs. *Tebe tam nebylo.*
- vázáno na negaci (srov. gen. záporový)¹⁶;

→ (jen a právě) **ktg. PÁDU je morf. dispoice substantíva pro PO a PT;**

U subst. uvažujeme o dalších ktg-ích: OSOBA (netradiční ktg.), ČÍSLO, ROD;

- (vzor – deklinační i konjugační – není gramatická ktg.);

Rozdíl v ktg. ČÍSLA a RODU u subst.;

- podobně jako zp. a vid u slovesa;
- subst. své ČÍSLO může měnit x ROD nemění;
- ČÍSLO: paradigm. ktg.;
- ROD: způsob jak subst. utřídit;
- třída substantív se rozpadá do čtyř tříd: animáta, inanimáta, feminina a neutra;
- žádné subst. svým rodem nepohne;
- *brambor* vs. *brambora*; *hadr* vs. *hadra*; tyto tvary, toť skutečnost x je to jen dokladem toho, že systém j. č. je sousystémí systémů, é se v něčem překrývají a v něčem se můžou lišit;
- nejde o to, že by subst. měnilo svůj rod; jen v různých systémech má různou podobu;
- (nezajímá nás to tady x jen pro informaci: ano, obé je spis.);

Ktg. OSOBY: stejně jako u rodu: každé subst. má jen jednu osobu;

- *já, ty, my, vy* – jediná substantíva, která mají příznakové osoby;
- všechna ostatní substantíva mají (nepříznakovou) os. třetí (šikovnější by bylo říkat „NEOSOBU“);
- 1. OS.: mluvčí;
- 2. OS.: adresát;
- NEOSOBA: pro vše ostatní, o čem se dá mluvit;
- (ad dú: *Ten, který nepřišel. Kterého máš na mysli? který je zde* (v obou případech) SUBST. vs. *Máme zelený a červený. Který klobouk chceš? který je zde* – ADJ.¹⁷);¹⁸
- adj. se snadno substantivizuje: *dáš si portské, nebo šampaňské?* z LJ *portské víno, šampaňské víno*;

¹⁶ *Jest tu pana ředitele? Není ho tu, právě ho odešlo.* (Systémově nesprávné; vtip na hyperkorektnost v prostředí rakouských gymnasií.)

¹⁷ To, že LJ *ktej* je zde adjektivum, můžeme dokázat tím, že větu změním na *Které klobouky chceš?* Zde vidíme, že LJ *ktej* je schopna proměnit se v kategorii čísla (*ktej* → *ktej* – kongruence se substantivem *klobouk* vs. *klobouky*). Nebo větu změním na *Kterou tašku chceš?* Zde potom vidíme, že LJ *ktej* je schopna proměnit se také v rodě. Vidíme tedy, že adjektivum *ktej* se proměňuje v závislosti (kongruenci) na daném substantivu (*klobouk* vs. *klobouky* vs. *taška*). (Příklad slečny Michaly Oleárové ze slovenštiny volně přeložil a upravil A.K.)

¹⁸ Příklady slečny Dany Polakovičové: *Kterou cestou se tam nejrychleji dojde?* → Zájmeno *ktej* blíže charakterizuje substantivum *cesta*, proměňuje se v kategorii pádu, čísla a rodu (v nichž se shoduje se substantivem). *Ktej je lepší?* → Zde zájmeno *ktej* má povahu substantíva, proměňovat se může pouze v kategorii pádu. Ve větě nahrazuje substantivum (*ktej* = např. *člověk*).

Jiný příklad na substantivum (od slečny Svatavy Postůvkové): *Vidíš toho muže, který se dívá přes plot?* Zde je LJ *ktej* užita ve vedlejší větě, v níž nahrazuje podmět (*muže*) z věty hlavní, proto jej považujeme za substantivum. LJ *ktej* je zde závislá na predikátu, jedná se o kongruenci.

Příklad slečny Barbory Klevarové: Adj.: *Ktej člověk by si byl pomyslel, že ho potká zrovna tato otázka?* (v písemce...) Subst.: *Ten, ktej by se přihlásil na obecnou jazykovědu.*

- V tom kterém případě se daný postup neosvědčil.
- nešikovné, že *ten který* je zvl. synt. člen; synt. ekvivalentní k *některý, vzácný, mnohý*; v některém případě... je to cosi syntakticky minimálního; byť vedle toho existuje extra jednotka *ten* a extra jednotka *který*; x na tyto jednotky není v této větě ono minimální syntagma rozložitelné;
- *Byl to takový kluk uličník. Já si na toho kluka uličníka počkám.*
- dokonce: *Byla to taková holka uličnice...*
- systémově uchopitelné; funguje to; subst. se stane adjektivem; (jen proto, že je nějakým způsobem větně užito) je kongruentní; ani se nemusí shodovat v rodě: *byl to takový chlap bačkora* (chlap – mask., bačkora – fem.); vs. plurál *chlapi bačkorové* (nikoliv *chlapi bačkory*);

Tedy: SUBST. a ADJ. k sobě mají blízko; v jistých synt. rolích se mohou zaměňovat;

V čem je zásadní rozdíl mezi nimi?

Pád, číslo a rod vykazují subst. i adj.;

Rozdíl?

- SUBST. vše krom rodu volně obměňuje; *Petr* vs. *Petra* (2 LJ);
- ADJ. volně obměňuje vše včetně rodu! *mladý* vs. *mladá* (1 LJ);
- Srov. def.; musí dobře vyhovovat kongruenci; → adj. hýbe svým rodem, aby vyjádřilo kongruenci k jednotce, na níž je závislé.¹⁹

Přiřadíme ktg. OSOBY adjektivům?

Subst., a vyjadřují 1. a 2. osobu nelze rozvíjet adjektivem, resp. atributem;

- *Já hloupá mu uvěřila.* – hloupá přístavek;
 - **Hloupá já...* nejde;
 - *Hloupý Honza* – pk, *Honza hloupý* – přístavek;
 - *já* jako subst. jiné (jiná LJ): *Osudy státu závisely na hypertrofovaném já státníka.*
- skutečně: Substantiva, která mají příznakovou osobu u sebe nepřipouštějí PK.
- To zde souvisí s otázkou, jestli máme u adj. uvažovat o ktg.ii osoby...
 - (příčemž u subst. musím o ktg.ii osoby uvažovat, neboť každé subst. se může vyskytnout v posici podmětu a podmět je kongruentní s přísudkem, proto vyžaduje ktg.ii osoby);
 - na substantívu je závislé adjektivum;
 - shoduje se x v jiných ktg.ích: pád, rod, číslo;
 - má tedy smysl uvažovat u adjektíva o ktg.ii osoby?

Nepotřebujeme ji zavádět, ptž ta substantiva, která mají příznakovou osobu u sebe adjektíva vůbec nepřipouštějí.

Vedle toho nemáme u adjektív žádnou tvarovou proměnu, která by se dala vysvětlit protikladem osoby (máme tu proměnu v ktg.ii rodu...)

Srov.:

Já jsem hloupá.

Ty jsi hloupá.

Ona je hloupá.

Toť jasná tvarová necitlivost vůči proměnam osoby. (Tvary se mění u substantív i sloves, ale u adjektív nikoliv.)

Pt je povinně koreferentní s podmětem a ukazuje se, že není možné žádné tvarové vyjádření rozdílu v osobách.

¹⁹ Otázka z publika: proč sloveso nemá/nemusí mít pád? Ptž kongruence směřuje od verba → ktg. é vykazuje verbum hledáme u kongruentní jednotky → pád u slovesa nepotřebujeme; x aby se mohla dít kongruence, tak se na straně jména vyžaduje pád nom.; když není, kongruence se zhroutí: Tys tam byl. vs. Tebe tam nebylo. → zhroutí se i kongr. v osobě.

Tedy jediná osoba, kterou by bylo možné u adj. zavést by byla tzv. NEOSOBA; pak x není možné tu ktg.ii s ničím obměňovat; pak taková ktg. nemá smysl; když ji vyplňuje jen jedna podtřída, ou nelze s ničím měnit; → (=další důvod proč:) lépe u adj. osobu nezavádět;

- (přístavek je synt. člen – patří do oblasti, á je prozatím zatajena);

Otázka z publika: Co je to vzor?

Vzor je skloňovací nebo časovací;

- jak s ním pracujeme? k čemu jej používáme?

Vzor – způsob, jak charakterizovat LJ-u, á je zařazena do nějaké lexikální třídy, á pracuje s morf. obměňováním (časování, skloňování).

- v jazyce jako je č. máme mnoho možností, jak vyjádřit stále stejné morf. ktg.;
- představme si, že se češtinu učíme jako cizí jazyk;
- každé slovíčko je nutno se naučit v souboru všech tvarů; a je nešikovné se učit každé slovíčko zvlášť; (i spis. č. cizí jazyk, srov. studium deklinace slovíčka *jenž*);
- vzor je způsob, jak si zkrátit učení; naučím se jeden vzor, a pak se naučím LJy a naučím se, ke kterému vzoru patří;

Defektnost dispoice některých LJ

- subst.: jsou subst., á jsou defektní v ktg.ii pádu?
- jsou subst., á nejsou schopna tvarové obměny podle pádu x přitom pád rozlišují;
- typ. př. cizí exotická slova; *ragú; s ragú na mě nechod'*; stále stejný tvar x dá se krásně skloňovat;
- vykazují všechny potřebné pády; prokážeme to na přívlastku;
- *o tom ragú si všichni vyprávěli; už mám toho ragú dost...*
- *ragú* samo pádově neobměňováno x kongruencí vykazují pády;
- nejen exotické výpůjčky; i každý citát: *Na každé naše proč měl jediné protože jsem to řekl.*
- subst. *proč* – ak. sg. neutrum;
- subst. *protože jsem to řekl*;

Jsou některá subst. defektní? že by se nemohly vyskytnout v některých pádech?

Latinská substantiva, která jsou pádově defektní (každé nějak jinak):

- *vis* (má různá čísla, několik pádů x nikoliv všechny);
- *sponte* (má pouze ablatív);
- *fas* (*fas* a *sponte* jsou defektní i číslem);

V češtině:

- např. č. subst. *techtlemechtle*; funguje jen v nom. a ak.;
- *Zas tam pekli nějaké techtlemechtle.* – ak;
- *Ty vaše techtlemechtle jsou stejné jako včera.* – nom.;
- gen. ? *techtlímechtlí?*
- *techtlemechtle* je LJ; je nějak pojmenována; např. sama svým zvukem; a můžu o ní mluvit (srov. *Neříkej nýbrž, nýbrž ale.*) Bavili jsme se tady o techtlemechtle.

O techtlímechtlich. Můžu se o tom bavit, jak je mi pak líbo. (*Ty tvé neustále nýbrž...*)

Říct to můžu x systémové to není (vl. pozn.) → pozor na metajazyk!

Dokladem defektních substantív např. latina;

Subst. defektní číslem? = Dú na příště...

21. 11. 2007

SUBSTANTIVA V ČEŠTINĚ DEFEKTNÍ V ČÍSLE

Singulária vs. plurália tantum;

- *hmyz, skot, obilí, ovoce* (můžeme počítat čeledi hmyzu, stáda skotu, dodávky obilí, košíky ovoce);

Vždy musíme přidat další slovo, abychom mohli danou „entitu“ počítat.

Odvolaáváme se na dodatečné výrazy, é umožňují počítání.

Vánoce! rozdíl!

- *tyhle Vánoce jsem strávil tam, jiné jinde, dvoje Vánoce mi stačí s rodinou;*
- *dveře, nůžky, kalhoty;*
- slova v jejichž morfologické výbavě mám jen půl paradigmatu ve srovnání se slovy *strom, rok* ap.;
- i ty *dveře, brýle...* můžu počítat; mám na to v č. zvláštní nástroje: *jedny dveře, dvoje...*
- jazyk je vybaven k tomu, aby vyjádřil rozdíl v počtu u pl. tantum;

Potřebuju dvojí popis;

1. odpovídá bezprostřední tvarové skutečnosti; (*kalhoty* k sobě zrovna mají slovo *kalhota* x *nůžky* vs. **nůžka* – to není;

- vidíme, že v systému jazyka není něco, co by tam mohlo být a co jsme s to dokonce předpovídat: **nůžka*; přesto to není;
- rozdíl:

2. *hmyz* vs. **hmyzy, dobytek* vs. *ti dobytkové* (to je ovšem nutno/je slušné to vyčlenit jako samostatnou LJ);

- v pl. o hmyzu leda: *breberky...* ap. nebo sestoupím do větší konkrétnosti: *brouci, motýli, mouchy*;

Dotaz: kam zařadit *dětství*? poznámka z pléna: patří to pod vzor *stavení*;

- Hosk.: rozlišujeme formální paradigmatiku a konkr. texty;
- musíme vymyslet rozhovorovou situaci a budeme mít několik exemplářů/druhů *dětství*;
- tak jako *hmyz – hmyzouni, breberky* x nemám **hmyzy*;
- každé dítě má svůj kloubouk, v dospělosti vzpomínají na své kloubouky, mluví o svých klouboucích;
- každé dítě má své dětství, v dospělosti vzpomínají na svá dětství, mluví o svých dětstvích;
- slovo, é disponuje plurálem; je druhá věc, jak frekventovaně se užívá;
- → slovo *dětství* má obě čísla;

Látková: *pivo, víno, limo*;

- pl. tvary existují: *piva, vína, kávy, čaje*;
- je skutečnost, systémově zakotvená; povětšinou je chápeme jako porce, můžeme je chápat taky jako druhy;

Dotaz z pléna: A *vzduch*?

Můžeme vytvořit hypoteticky pl.: *vzduchy*; x co potřebujeme je: prokázat jejich oprávněnost → vytvořit konkrétní text; toť výzva pro studenty;

- jiný (paralelní) příklad: *ovzduší, atmosféry* jednotlivých planet; kdybych místo *ovzduší* říkal *vzduch* → pak bych mluvil o jednotlivých *vzduších* jednotlivých planet;
- nebo příklad s tím, že každý vypouští *vzduch*, všichni vypouštějí *vzduchy*;
- nutno si uvědomit, že konkr. texty stačí i nereálné, imaginární, é si čl. dokáže představit;
- musíme být připraveni na to, že v konkr. textech slovo – coby LJ – má nějaké speciální významy;
- *kolo* (bicykl) vs. *kolo* (součást automobilu);

- co s tím? máme se tvářit, že jsou to různé LJ? anebo je to jedna LJ s velkým potenciálem sémantickým, a to takové povahy, že z toho významu se aktualizuje jenom něco; a kdy? no, ve vazbě na konkr. texty;
- v konkr. textu není potíží rozeznat, zda je to bicykl, nebo část automobilu;
- pokud s tím potíží je, pak vynadáme tvůrci textu!
- nejedná-li se o text umělecký, pak je záhodno vyjadřovat se jednoznačně;
- existence různých kódů: společenství lidí, í vytvářejí uzavřenou societu, pro ně jsou některé LJ jednoznačné, pro někoho zvenčí jsou tytéž LJ nesrozumitelné (např. uzavřená societa informatiků);
- zpět ke *vzduchům*: otázka je, jak snadno/ přesvědčivě vytvořím konkr. text; a důl. je, jak se mi podaří někoho přesvědčit, ať se mnou v tom daném kódu mluví;
- můžu si vymyslet idiolekt, kde budou *hmyzy*;
- pokud jsem vytvořil *vzduchy*, nemůžu říct *vzduchy* ano, *hmyzy* ne;
- je zvláštním rysem systémového výkladu, že podává návod na popření/ vyvrácení;

Máme možnost uvědomit si **kult.-sociální povahu jazyka**;

- můžu vymyslet jakoukoli schválnost, ale přece jen potřebuju, aby tu schválnost někdo přijal, nebo pokud něco napíšu, aby to někdo četl, byť tím způsobem nemluvil;

Původní motivace byla upozornit, že v případě čísla je rozumné pracovat se dvěma věcmi:

- číslo tak, jak se projevuje morfologicky jenom v proměnách tvaru LJ-y;
- vs. počet, ý se nemusí projevovat morfologicky... ..ale projevuje se syntagmaticky v různých spojeních;
- *jedna ponožka, dvě ponožky, jedny ponožky, dvojce ponožky*;
- *(jedna kalhota) jedny kalhoty, dvojce kalhoty...*

KTG. RODU;

- v souvislosti s rodem se objevují čas od času různé nadšenecké a diletantské hlasy pozastavující se nad rodem a pohlavím;
- jestliže je nutno z **důvodů jazykových** rozlišovat ROD a POČET, není-li pak nutno rozlišovat ROD a POHLAVÍ?
- Hosk. ze systému jazyka tuto potřebu nevidí;
- *student* vs. *studentka* (příklad viz staré zápisky);
- ty věci, é by bylo možné vykládat kategorií *pohlaví*, nechme je;

<i>kůň</i>	<i>hřelec</i>	<i>klisna</i>	<i>hříbě</i>	<i>valach</i>
<i>tur</i>	<i>býk</i>	<i>kráva</i>	<i>tele</i>	<i>vůl</i>

- dva definiční obory LJ-ek; je možné je sémanticky utřídit a pracovat s rysem pohlaví;
- ty jednotky fungují trošku jinak;
- lexém *kůň* je generický – nadřazený ostatním/ zahrnující ostatní (nemá možnost, vědomost o specifikaci);
- neřekneme v této fci slovo *tur* (vymezeno do biologického názvosloví odborného: *tur domácí* ap. nebo frazeolog. spojení *řve jako tur*);
- v generickém pojmenování používáme slovo *kráva*;
- v tomto smyslu jsou spolu propojeny výrazy *kůň* a *kráva*;
- *jalovice* – pohl. ženské rodičské vyvinuté neaktualizované, nemá jinde obdoby (snad v rodu/ třídě *homo sapiens* LJ *panna*);
- toť lexikologie;
- x uvědomme si, že mám takhle bohatou soustavu jednotek k některým biologickým druhům x k mnoha jiným to nemám: k velbloudům, jelenům; proč?
- něco to říká o **kulturních vztazích společenství příslušného jazyka**;

- do těch kult. vztahů patří i ta otázka: jestli nějaký soubor jednotek vůbec přijmeme jako D(f), který chceme vyšetřovat na základě lexikálních diferencí;
- *člověk, muž, žena, dítě, kleštěnec*;
- to si neuvědomíme, že by to mohlo být adekvátní výše uvedeným lex. řadám;

1	2	3	4	5
<i>kůň</i>	<i>hřebec</i>	<i>klisna</i>	<i>hříbě</i>	<i>valach</i>
<i>tur²⁰</i>	<i>býk</i>	<i>kráva²¹</i>	<i>tele</i>	<i>vůl</i>
<i>člověk</i>	<i>muž</i>	<i>žena</i>	<i>dítě</i>	<i>kleštěnec</i>

Ad 1: rys / generické označení pro celý rod, třídu; (pohlaví indiferentní, vyvinutost indiferentní);

Ad 2: rys / pohlaví mužské ploditelské/, / vyvinuté/;

Ad 3: rys / pohlaví ženské roditelské/, / vyvinuté, aktualisované/;

Ad 4: rys / pohlaví indiferentní/, / nevyvinuté/;

Ad 5: rys / pohlaví mužské/, / odstraněné, zrušené/;

- v druhu *homo sapiens* v č. mám analogický a strukturně rovnocenný soubor LJ-ek;
- reagujete na to jinak; v případě zvířat domácích nám kulturně blízkých tomu dnes už možná nerozumíme, x uznáme, že byly důvody to rozlišovat;
- x je nám cizí představa v řadě *homo sapiens*;
- x přesuňme se do staročínské císařství nebo na osmanský dvůr;
- najednou ten soubor jednotek je logický a pro soubor tamějších tehdejších textů je to rozlišení velmi užitečné;

Jedna věc: shody u všech tří definičních oborů (D(f)) LJek.

Druhá věc: modus existendi těchto D(f)-ů;

- pro *koně* i *tura* ano: lépe v rámci idiolektu věcně-specializovaného;
- pro člověka takový D(f) postulovat moc dobře nelze; jedině idiolekt některé orientální despotie;

- není nic zvláštního na tom, že feminina *hlídka* nebo *stráž* se vztahují k mužským bytostem;

- *nekřůba, trdlo, nemehlo* – referenčně unisex;

Aby něco bylo substantivem, potřebuje to mít kolonku ROD; jakého pohlaví bytost to v „reálu“ označuje, je věc druhá; nespojujme to, nepleťme to.

Tedy: pro výklad rodu nepotřebujeme pracovat s rozlišením pohlaví.

INANIMATA: *rodiče, koně*;

- typickým rysem ANIMATA: nom. a ak. v pl. jsou různé;
- LJ-y *rodiče, koně* nikoliv;
- x v syntagmatu to vidět je: *drazí rodiče, drahé rodiče; vraní koně, vrané koně*;
- ještě jiná zvláštnost chování v č.:

Někdy z důvodů afektivních můžeme přeradit: inanimatum k animatům;

- *Koukej jakýho jsem našel krásnýho hříbka...*

²⁰ Navíc rys: jednotka coby součást biologického (terminologického) třídění dalších jednotek.

²¹ Navíc generický rys: schopnost zahrnout celou třídu jednotek.

- *Klucí, musíme dát toho prvního góla...* takhle se mluví (inanimatum by šlo jistě taky, x takhle se mluví);
- došlo k přeřazení subst. z inanim. do anim.;
- to přeřazení se může dít jen v sg.;
- v pl. *góly* už těžko;

Zpět ke ktg. PÁDU

- (kvůli é jsme to všechno otevřeli.)

Co všechno uznat za PÁD a proč?

Je to nějaká tradice, á říká, že čeština má 7 pádů.

Uvažte: na začátku jsme si řekli, že PÁD je to, čím je substantívum morf.-cky disponováno k synt. rolím podmětu a předmětu.

Když vezmu toto vymezení, ukáže se, že některé tradiční pády se tam nikdy nedostanou, počínaje vokativem.

- rekce lokativní? velmi „otázne“ ... ptž potřebujeme hezké přesvědčivé doklady toho, kdy LOKÁL (LOKATÍV) je výrazem rekce predikátu; *spolehám na tebe (na + AK.)*; *zklamal jsem se v tobě (toť v + LOK.)*, otázka x je, je-li to ještě pt; ptž typické uplatnění lokálu je v Pu-ích, á jsme vymezili jako samostatný VČ;
- vokativ v žádném případě;
- v tradičním chápání pádů se nám schází spousta a dverbiálních výrazů;
- VOKATÍV – LJ tím vyznačuje: já nejsem ve větě, já nikam nepatřím;
- dotýkáme se oblasti doplnění, á mají zvláštní vymezení:
- → odbočka:
- bavíme se o významu pádu...
- existují doplnění o něčem²²;
- jsou vázána na někt. slovesa a dokonce na další podmínky;
- *mluví o něčem*; *říká o něčem*;
- *o Marii řekl, že...* je podmínka, že v tom pokračování musí být Marie obsažená;
- *o Marii řekl, že rodiče se rozvádějí*; (tedy její rodiče);
- *o Marii řekl, že dvě a tři je pět*; (jak do toho vpasovat Marii? nejsme-li účastníky urč. skupiny, pak tomu nerozumíme... x možný text: skupina lidí, která si dělá legraci z toho, že se Marie spletla v elementárních počtech);
- *řekl, že (prolepse) jako o Marii řekl...*
- to je důvod, proč Hosk. nechce tyhle možnosti zatahovat sem;
- můžeme jistě připustit, že to jsou normální pt-y x tyto tzv. normální pt-y vyžadují, aby věta splňovala zvl. podmínky, na é při jiných pt-ech nemusíme myslet;
- vraťme se k inventáři pádů;
- PÁD nemůže být jen u disposic PO – PT; to je jasné;
- LOK. krom rekce... obhospodařuje i PU;
- vede nás to k tomu, abychom se vyrovnali s PU-ími;
- LOK.: č. a slk. jsou zvláštní tím, že LOK. je pád, ý k sobě nutně musí mít předložku;

²² PROLEPSE – vytažení věcného tématu (o čem?). Doplnění přísudku, např. *napsal o někom, slyšel o někom, domnívá se o někom, že něco*.

Důležité pro PROLEPSI, že se onen VČ vytáhne před větou. V klas. řečtině je proleptickým pádem AK. V Platónově textu je slovo *duše* v AK. před větou ve smyslu *pokud jde o duši...* AK., který syntakticky ne zcela souvisí se zbytkem věty. = Toto je předmětné téma následujícího tvrzení.

PROLEPSE je tedy něco na úrovni oslovení.

Obé jsou jazykové výrazy, které k něčemu slouží, ale nejsou plně, nebo vůbec syntakticky zapojeny do věty.

Oslovení se může pojit s jakokouli větou a není zapojeno vůbec.

PROLEPSE se vyskytuje jen u některých typů vět a nemusí být plně syntakticky zapojena.

- bezpředložkový LOK. byl naposledy viděn ve 13. stol, což je dost dlouho na to, abych prohlásili, že neexistuje;
- stsl. má většinou LOK. bez předl.;
- balt. jazyky mají LOKÁLY jediné bez předl.;
- když taky musí být, jak se vůbec pak k předložkám postavit?
- i ve spojení s jinými pády předložky mohou vytvářet speciální reakci konkr. sloves;
- u ktg. pádu na počátku vycházím z jisté motivace... málopočetné syntakt. fce;
- když x toto spustím, pak mě ty analogie nutí jít dál;
- SUBST. se mohou v č. proměňovat, mohou u sebe mít PK;
- tyto věci jako možnost rozvinutí jsou důvodem, proč nezahrnu do pádů LJ-y *domů*, *doma* (odpovídající na otázky: kam? kde?);
- před naším domem, před našimi domy;
- x *doma*, *domů* u sebe nemůže mít nic;
- tato omezení a neomezení jsou důvodem, proč *večer*, *ráno* jsou SUBST. nebo ADV.;
- *Přišel pozdě večer/brzo ráno*. ADV. rozvíte dalším ADV., nikoliv ADJ;
- *Byl pozdní večer/brzké ráno* (SUBST.); shoda (kongruence);
- otázka formální v č.
- když už beru v úvahu LOKÁL, mám ho opravdu jako samostatný pád? nešlo by to vyjádřit tak, že to je PŘEDLOŽKA + nějaký PÁD jiný?
- *v řece* vs. DAT. *řece*; *v písni* vs. *písni*;
- x *o městě* vs. DAT. *městu*;
- LOK. i když má u sebe předl., existuje (aspoň v některých LJ-ách) jako samostatná jednotka; *-ech*, *ve stromech*;
- tudíž předl. LOKÁL nijak nediskvalifikuje mezi ost. pády; má stále jedinečné a samostatné koncovky;
- **shrnutí:**
- motivace: morfologická dispozice k syntaktickým rolím;
- ty synt. role vylučují některé tvarové možnosti, ým se říká např. VOK.;
- a problematizují některé tvarové možnosti, mnoho substantivních tvarů funguje jako ADV.;
- mám předsevzetí popsat jazyk;
- toť výchozí impuls;
- x kdybych se držel jen tohoto impulsu, pak spoustu tvarů nepopíšu;
- držím se toho, disponující fce podmětu a předmětu;
- x vzít na vědomí i pádové tvary jako VOK.;
- a vzít na vědomí, že předložkové pády fungují také jako ADV.;
- v čem je zvláštnost ADV.? doplnění přísudku, které je volné;
- morfologické doplnění, é neneso morfologický příznak... není to protimluv?
- není: když vezme v potaz, že ADV. je strašně jasné a jednoznačné ze svého tvaru, tím umožňují přímou interpretaci;
- *v lese*, *přes les*, *kolem lesa*; ať už je k tomu jakékoli sloveso, umíme to interpretovat v celku přesně (viz dříve);
- je nutné umět rozlišovat: *šel lesem* vs. *pohrdal lesem* (jako *pohrdal Tomášem*... nebo cokoli);
- *šel lesem* – PU; kdežto *pohrdal lesem* – PT;
- musíme být schopni přijmout, že ve tvaru INSTR.-álu máme v jednom případě PT a v druhém případě PU.
- (*šel městem* vs. *pohrdal městem* – bližší příklad);
- skrze pády vykládám i PU;
- většina PU – jsou druhotné deriváty jmen;
- jen pár „chudáků“ bez jmenných předchůdců: *ted'*, *tady*...

- *letos, dnes* - vazba *léto a den*; (všimněte si onoho -s na konci, pozůstatek z psl. → *letos* = toto léto/tento rok, *dnes* = tento den; = vl. pozn.);
- *včera, jítro*; skrytá vazba; věc etymologie;

28.11.2007

- co drží totožnost substantíva?
- další vlastnosti: schopnost syntagmatického rozvíjení (i tehdy, když SUBST. není SUBST. x je jen historickým prvkem, je součástí ADVERBIA);
- *přes les; šel přes les*;
- mimo tu větu můžu vědět že adv. *přes les* souvisí se subst. *les*;
- ale může se tam objevit něco v rámci toho adverbia, co je typické (možné) jen u substantivních vztahů; *šel přes hluboký les*;
- v tom ADVERBIU je tedy schované SUBST., é se projevuje;
- rozlišovat: ADV., á si drží potenciál substantivních možností vs. ADV. jiná;
- *doma, domů*; adv. jako *zde a tam*; nemůže to mít u sebe rozvíti (viz již výše);
- u nás *doma* (to není rozvíti ke slovu *dům*); kdežto *vešel do našeho domu*;
- jiným projevem SUBSTANTÍVA schovaného v ADV. je, že se to SUBST. může projevovat v čísle:
- *šel přes les, přes hory a doly* (vs. *přes horu a důl*);
- ADV. vytvořená ktg í pádu umožňují zvláštní morfosyntaktické chování substantív;
- deriváty: *doma, domů*: jsou ADV., ale nejsou vytvořená ktg í pádu → nepřipouštějí u sebe PK nebo obměnu v čísle;
- VOK. je pádem v tom smyslu, že umožňuje zvl. chování SUBST.;
- může mít u sebe přívlástek a může se projevovat v čísle: *milý příteli, dámy a pánové*;
- toť dodatek k minulé hodině;
- uzavírá se tímto ktg. PÁDU i JMÉNA;

Vymezili jsme větu.

Vymezili jsme jazyk (soubor prostředků POJMENOVÁNÍ a soubor prostředků USOUVZTAŽNĚNÍ).

Stran vztahů mezi PJ-ami budeme rozlišovat 2 rozměry:

- SYNTAGMATICKÝ a PARADIGMATICKÝ.
(Odbočka: • *Encyklopedický slovník češtiny*: je tam pár hesel od Hoskovce; hesla, ve kterých lze dohledat pojmy Hoskovcova výkladu; vč. *syntagmatické a paradigmatické vztahy*.)

SYNTAGMA A PARADIGMA

Syntagma vs. paradigma; 2 rozměry;

- syntagm. vztah - vztah jednotky k jiným jednotkám;
- paradigm. vztah - vztah jednotky k sobě samé;
- navzájem se ty dva rozměry potřebují;
- nemůžu mluvit o syntg. vztahu pokud nejde prokázat paradigm. obměnu a *vice versa*;
- chci-li prokázat synt. vztah, tak jedině tehdy, předvedu-li, že vztah zůstane stejný, i když se nějaká jednotka promění;
- stejnost synt. vztahu a proměna paradigm. vztahu na pozadí synt. vztahu;
- tím Hosk. říká znovu a abstraktněji něco, co už říkal;
- řešili jsme vymezení VČ; a k čemu je VČ? představa syntag. vztahu, ý platí pořád a je pořád stejný, ať už jsou v něm zapojeny libovolné LJ;

- stejné propojení LJ-ek, toť totožnost syntagm. vztahů;
- paradigm. vztah můžu prokázat jen tehdy, když se odkazuju na nějakou stejnou síť syntagm. vztahů;
- a ukazuju: na vztazích se nic nemění x uvnitř se něco změnilo;
- odkaz na stejné synt. pozadí dovoluje vůbec paradigm. vztah vytvořit;
- dovoluje mi argumentovat, že mám v jednom případě LJ *usiloval*, ve druhém případě LJ *vyvinul úsilí*, a tyto dvě LJy můžu zaměnit v synt. vztahu;
- *vyvinul úsilí* je ekvivalentní k *usiloval*; liší se to rysem vidovým tak jako *vyvinul* vs. *vyvíjel*;
- známe to z jiných podob: *snažil se, bude se snažit, snaží se* – jsme naučeni, že to jsou rovnocenné jednotky;
- *bude se snažit* dál nerozebíráme, je to jeden predikát a dost;
- proč je to jedna věc? s odvoláním na vztah paradigmatických v jiných větách;
- *Petr se snaží* vs. *Petr se bude snažit* atd.
- budeme muset myslet na tyto dva způsoby větného uspořádání;
- v návaznosti na morfologické ktg., é jsme rozebírali...
- předváděli jsme si, jak jsou morf. ktg různých druhů nebo z různých úrovní;
- předvedeme si, že v tom paradg. rozměru je třeba rozlišovat několik úrovní;
- v případě JMÉNA (a jména podstatného) jsme konstatovali, že pád není ktg., ou se jméno svobodně proměňuje; pád je typický projev syntg. vztahů, ať je jméno v postavení podmětu, předmětu, nebo ať už se ze jména stane nějakou konstrukcí pádově-předložkovou ADVERBIUM;
- vždy syntg.: jméno se ve větě k něčemu vztahuje; pád má ve větě tuto povahu;
- ktg. RODU; ktg., se ou nemůže SUBST. vůbec hýbat;
- je to prostředek třídění subst. ve skladisti slovní zásoby; (není to záležitost gramatická); a může se to někdy projevit v kongruenci;
- zbývá ktg. ČÍSLA; á je jediná, již může SUBST. samo obměňovat; tj. kategorie paradigm. z hlediska větných vztahů;
- SUBST. je zapojeno ve větě; větné vztahy se nemění, když se to subst. promění v čísle; (můžou se jistě ukázat projevy tohoto vztahu, např. kongruence x pořad bude vyjádřen stejný synt. vztah);
- → z ktg í jména jediné ČÍSLO patří do rozměru paradigmatického;
- OSOBA a ROD se mohou účastnit projevů synt. vztahů;
- sloveso?
- vymezovali jsme morf. ktg OSOBY, ČÍSLA a RODU; toť ktg vázané na synt. ktg slovesa coby přísudku k podmětu;
- tyto ktg. sloveso nemá samo od sebe; obměňuje je vždy s ohledem na jeden VČ, ke ému ma jeden konkr. vztah;
- naopak do paradigmatického rozměru slovesa patří ktg. ZPŮSOBU a ČÍSLA; tyto ktg. má sloveso samo za sebe; může je obměňovat samo a neohlíží se na synt. vztahy;
- ((Hosk. tady nebude otvírat otázku SLOVESNÉHO RODU x kdyby na to přišla řeč: SL. ROD je něco, co je vázáno na syntagm. rozměr, neboť změna rodu u slovesa je vždy vázána na změnu synt. vztahů;
- *někdo něco dělá*; *někdo* vypadne; zůstane to *něco se dělá*; AKTÍVUM → PASÍVUM;
- dále se budeme vyhývat pojmu SLOVESNÝ ROD x je nám jasné že nepatří do paradigm. vztahů.))
- Hosk. předváděl paradigmatické syntg. vztahů; morfologické obměny deklamujeme jedním dechem x vypovídají o různých úrovních výkladu;
- a co syntagma? není za ním také vidět různé hloubky ponoru/výkladu?
- vzpomeňme, že v Hosk. textu: rozvíjení mezi jménem a jménem; SUBST. a k němu PK, ý vyjadřuje počet;

- číslovky *jedna až čtyři* – ADJ.;
- číslovky *pět* a víc se chovají smíšeně: jako ADJ. v nepřímých pádech a jako SUBST. v pádech přímých (=v NOM. a AK.);
- máme ADJ., á se tvarově nemění: *fajn, prima, senza...*
- tvary *pěti, šesti, sedmi* se chovají úplně stejně;
- *pěti studentům, o pěti studentech; fajn studentům, o fajn studentech;*
- vzdor podobnosti: *skupina studentů* (*skupina* je řídicí slovo a *studentů* je slovo závislé); ale i v tom přímém pádu: *pět* závisí na slovu *studenti*;
- x: už sme se setkali s tím, že lze mluvit o dvou různých úrovních synt. vztahů;
- jedna úroveň výkladu (rovina morfosyntaktická): *pět, skupina* je nahoře; *studentů* je závislé (srov. tabulku níže);
- jiná úroveň (rovina významová): vypustitelné je *pět*, nikoli *studentů* či *studenti*;

Doplnění z jiného materiálu:

URČOVÁNÍ HLOUBKY ZÁVISLOSTI

- uvědomit si: na které jsme rovině popisu;
- : a ve kterém jsme pracovním kroku;

r. morfosyntaktická	větná závislost mezi autosémantiky
r. významová	→ jisté následky...

přednášel	čtyřem	studentům	Pks?
	pěti		rekce?

2 věty–stejná morfosyntaktická struktura²³... Ale jaká je jejich významová struktura? (Stejně řešení obou vět na významové rovině.)
Jak to popsat aparátem větných členů?

Na přednášku mu přišl-		Pks	Po	
	-i	čtyři	studenti.	vynechám 4 → pořád věta
		Po	Pkn	
	-o	pět	studentů.	vynechám „studentů“ → stále fční, plně srozumitelná výpověď.. (otázka: koho?)
	-a	skupina	studentů.	

*to *pět studentů* vs. *těch* *pět studentů* (5 jde sice nahoru x vztah *ti studenti* zůstává; navíc klitik musí dopředu)
co je na čem závislé? lineární pořadí je na určité rovině x předtím to vypadalo jinak... viz násl. tabulky..

Pět studentů přišlo unavených.

- x to mi nebrání řešit to na významové rovině shodně;

• přišel →	
	• student →
	• počet

	studenti
5	ti

= *těch pět studentů*
pět jde sice nahoru x vztah *ti studenti* zůstává (GEN. *těch studentů*); navíc klitik musí dopředu (pozn. Pavel Caha)
- mění se vztahy → potřebuju víc rovin, nezachytím to na jedné rovině...
významová rovina vs. lineární pořadí – nekoresponduje to spolu;

- při přechodu na morfosyntaktickou rovinu se spojení *pětky* a *su*
- u *čtyřky* je to standardní;
- v jiných jazycích jinak..
- → sice snaha o univerzální popis jazyka x co jazyk, to jiný přípa

toť tedy vsuvka: „Jak to popsat aparátem větných členů“;

²³ Ano, je stejná x v nom. stejná není: *čtyři studenti* vs. *pět studentů*...

Jestlipak nenajdeme ještě nějaké jiné příklady, jiné asymetrie, kdy v jednom morfosynt. vztahu jsou schovány různé vztahy (také syntg.-é); anebo jeden hlubší synt. vztah se projevuje několika různými synt. vztahy povrchovějšími na úrovni morfosyntaktického vyjádření... Najdeme? Nenajdeme?

- viz příklady již zmíněné: *Kritika polského delegáta byla velmi ostrá.*
- dva významy:
 1. někdo ostře kritisoval polského delegáta;
 2. někoho ostře kritisoval polský delegát.
- SUBST. + PK – rekční; v syntagm. je jedna struktura; x chceme-li uchopit oba významy, musíme mít možnost ten synt. vztah mezi *kritikou* a *delegátem* na jiné úrovni ještě nějak jinak popsat; nestačí jen to: SUBST. + rekční PK;
- neříkáme ještě, jak ho popsat; jen upozorňujeme na dva odlišné rozměry;
- ten rozdíl na této rovině nepostihnu, potřebuju jinou, kde rozdíl postihnu;
- je možná i opačná asymetrie: stejný význam, ý se projeví různými synt. vztahy, vč. morfosynt. klasifikace VČ-ů;
- *kočičí zrak je velmi ostrý* vs. *zrak kočky je velmi ostrý*;
- je tam nějaký významový rozdíl?
- upozornění, že kočka je pojímána genericky (nejde o naši (konkrétní) Mícu x o druh! tj. důležité); pak by mezi těmito rozdílnými syntagmaty neměl být významový rozdíl; ani Hosk. neumí předvést žádný rozdíl; x na úrovni morfosynt. (na té úrovni větných členů) rozdíl je;
- různé větné vztahy, syntagm. vztahy na úrovni, kde pracuji s morfosynt. vymezením VČ-ů;
- x přitom uznáme, že je nějaká jiná úroveň (větného významu), kde rozdíl nevidím;
- (nicméně, když se někomu podaří rozdíl najít, v pořádku, doc. Hoskovec to uzná a předělá svůj výklad; x nebude ten rozdíl sám po zbytek života hledat, raději bude dělat jiné věci, což je jeho rozhodnutí a je z těch rozumnějších, á kdy udělal... ;-)
- jiný příklad:
 - mám jméno, é je rozvíjeno jiným jménem (vlastním);
 - v č.: je-li to jméno samo, pak se projevuje tvarem kongruentním: *Petrův klobouk*;
 - je-li to jméno rozvíto, projevuje se tvarem rekčním: *klobouk našeho Petra*;
 - vůbec není nerozumné pojmut paradigm. vztahy tak, že krom tvarů *Petr, Petra, Petrem*... jsou tam také tvary *Petrův, Petrovou, Petrovými*...
 - to vůbec není nerozumné!
 - *knížka kamaráda Petra* vs. *Petrova knížka*;
 - Češi mohli slyšet slovenské spolužáky: *mojho bratovo auto, mojho bratova žena*;
 - zaskočenost z takových tvarů ukazuje nedostatečnou seznámenost s historií jazyka českého;
 - a ukazuje nesamozřejmost;
 - příklad z češtiny 14. století: *láska bratrská na horách přebývajících*;
 - co to je? není to věta, je to syntagma; o čem se tam mluví?
 - není to metafora; je to naprosto konkr. vyjádření;
 - nejde o klášter, jak si ho představujeme dnes; jde spíše o společenství poustevníků v lesích; poustevny nejsou daleko od sebe, bratři se scházejí;
 - láska mezi bratry (duchovní láska);
 - *láska* má PKS – *bratrská*; nehledí se na to, že *bratři* je v plurálu; derivát slova: *bratrský*;
 - → do paradigmatu vedle *bratr, bratři*, dám i tvary typu *bratrský*...
 - ti *bratři* mají u sebe PK participiálního vyjádření: *prebývající na horách, v lesích*;
 - → *láska mezi bratry přebývajícími v lesích*;
 - o co jde? o to, abychom si uvědomili, jak nesamozřejmé je to povrchové vyjádření větněčlenských vztahů, na morfosynt. rovině;

- musíme to přeložit z cizího jazyka středověké češtiny;
- hl. poučení: nedůvěřujeme bezprostřednímu samozřejmému rozumění v rodném jazyce; je to krásná věc x je to první věc, ou čl. musí v lgv-ice překonat; reflektovat vlastní jazyk...
 - úkol: vymýšlet/hledat další asymetrie mezi syntagm. vyjádřením větněčlenským/ morfosyntaktickým a vyjádřením na jiné syntagm. rovině;
 - (přečíst Mathesia: • *Řeč a sloh.*)
 - je nutno zavést ještě jednu dichotomii stran větných vztahů;

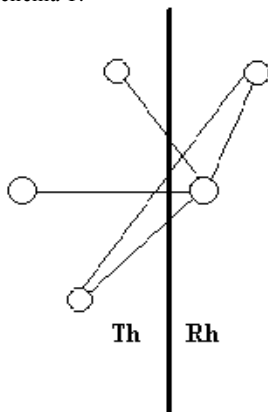
AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VĚTNÉ (AČV)

(aktualizace 14. 10. 2009)

různé věty, různé způsoby usouvztažnění, byť syntaktická struktura je stejná... – porovnáváme diferencně – kontrastem zjistíme, co je v rématu a co v rématu není... proměny hranice tematu a rématu... prostředky usouvztažnění se u nás nemohou vyčerpat jen syntaktickými vztahy, musejí zde být vztahy další...)

- pojmy: tema, réma;²⁴
- věta – víme už, co to je;
- síť vztahů;
- ty vztahy mají dva rozměry: synt. a paradigm.;
- u těch rozměrů by bylo dobré někdy rozlišovat úrovně, zatím nevíme, jaké úrovně;
- systém jazyka disponuje prostředky, é ve větě (v tom celku) rozlišují:
- vypovídám o tomto vs. vypovídám o tom toto;
- je to dichotomie, tzn. rozdělení věty do dvou částí;
- o tomto «já věta» (nikoli «já účastník rozmluvy/ dialogu»! x «já věta»!) mluvím...
- vs. toto o tom já věta tvrdím;
- tema vs. réma;
- slova «cizá», řecká;
- tema: ta část věty, která je systémovými prostředky věty označena: o tomto «já věta» mluvím;
- réma: ta část věty, která je systémovými prostředky věty označena: toto o tom «já věta» tvrdím;

Schéma 1:

²⁴ Tema (Th), réma (Rh), θέμα, ῥήμα (běžný č. pravopis: *téma, réma*). V něm. členění větné – Satzgliederung.

- je třeba se naučit vidět v různých systémových rozdílech projev právě tohoto stále stejného protikladu;
- *Přišel.* vs. *Přišel on.* – rozlišme tema vs. réma;
- na té rovině větněčlenské je to stále stejné; obě jsou věty dvojčlenné; nikdo nebude tvrdit, že *Přišel* je věta jednočlenná;
- rozdíl: *on* je v rématu narozdíl od věty *Přišel*, kdy *on* je v tematu;
- to x mluvíme uvnitř abstr. systému jazyka;
- ten rozdíl je mezi abstr. útvary jazyka;
- teď to předvedeme v konkr. textech;
- v jakém konkr. textu je na místě věta: *Přišel.* ?
- a v jakém konkr. textu je na místě věta: *Přišel on.* ?
- *A co Petr? Přišel.* nebo *A co on? Přišel.*
- x na jakou otázku by odpovídala výpověď postavená na větě *Přišel on.* ?
- to *on* použijete tehdy, když v situaci toho textu je dán výběr možných kandidátů na podmět a z toho výběru byl vybrán tento, nikoli jiný, o něm jsme také uvažovali...
- v úvahu *kdo přišel* přicházejí *Petr* a *Jana*; Otázka: *Přišla Jana?* Odpověď: *Ne. Přišel on.*
- nebo *on* a *ona*; otázka: *Přišla?* *Ne. Přišel on.*
- *Viděl jsem ho.* vs. *Viděl jsem jeho.*
- *Viděls ho? Ano. Viděl jsem ho.*
- vs. *Viděl jsem jeho* (ji ne). nebo: *Viděl jsem jeho* (ale tebe jsem tam neviděl).
- to je jeden z prostředků kontrastu, jimiž se projevuje v č. rozdíl v členění na tema a réma;
- jsou další prostředky na vyjádření stále stejného kontrastu;
- v č. i ve slk. proměna slovosledu při zachování všech ost. větných vztahů:
- *Petr přišel.* vs. *Přišel Petr.*
- rozdíl v AČV;
- *Petr přišel.* vs. *Přišel Petr.*
- *Petr* in tema vs. *Petr* in réma;
- *Co je s Petrem? Přišel Petr?* vs. *Kdo přišel?*
- ukazujeme tak to různé v systému, abychom ukázali uplatnění v konkr. výpovědi;
- pracujeme s tím v reálu (jediné, co je v jazykovědě reálné jsou konkrétní texty);
- → naše textová kompetence s tím pracuje; charakterizuje ty věty jako textově možné/nemožné; (myslím na toto rozlišení při čtení i psaní textů);
- krom slovosledu je jiným používaným prostředkem např. větná prosodie:
- *PEtr přišel.* vs. *Petr PŘIšel.* (majuskule označují větný přízvuk);
- a dále: jaké různé části, složky věty se můžou dostat do rématu;
- zatím se zdálo, že se tam dostává rovnostejně LJ i VČ;
- x musíme oddělit LJ-u od VČ-u; (příklad později);
- kromě toho můžu dát do rématu věty třeba jen nějaký paradigmatický rys vázaný na nějakou z LJ, a je v těch větných vztazích: *Řekl jsem, že to udělám, ne že jsem to udělal.*
- *udělám* vs. *udělal jsem* (jedna LJ → změna paradigmatická)
- samotná LJ *udělá* zůstává v tematu, všechny LJ-y jsou v tematu, v rématu je jen jeden paradigm. rys – futurum jednotky z tematu;

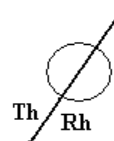

Schéma 2:

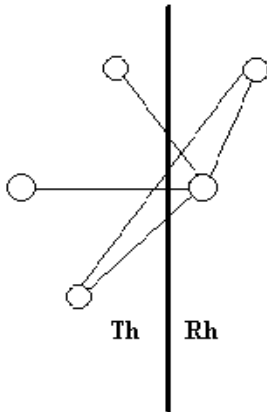
- dokonce je možné, aby věta neměla žádné tema a vše je réma (celý obsah věty);
- částice: prostředek jak komentovat, hodnotit obsah celé věty;
- *Bohužel jsem to udělal.*
- obsah věty sám může být jediným tematem;
- *Já jsem to udělal* (RÉMATEM je potom: věř mi, že jsem to udělal. Je to pravda.)
- *Já jsem to neudělal* (RÉMA: není pravda, že jsem to udělal).
- je tam k tomu zvláštní větná prosódie:
- *Já jsem to Udělal.*
- *Já jsem to NEudělal.*

5.12.2007

AČV

- nákres schématu: kolečka = LJ, hranaté závorky = paradigma (viz níže), spojovací čáry = syntagmatické vztahy;
- řez, ý odděluje tema a réma (Th/Rh);

Schéma 1:

- rozdělit větu na dvě části: na tema a réma;
- stále struktura: o tematu tvrdím réma;
- kontrast: o tematu tvrdím réma; a réma této podoby: uvědomme si, že by tam mohlo být i réma jiné podoby;
- variantou tohoto vyšetřování je větný zápor (viz níže: *nikoliv s Honzou*);
- povaha větného záporu: o tematu neplatí to, co je kladný obsah rématu:
- *Petr nepřišel.* vs. *Nepřišel Petr.*
- o Petrovi neplatí, že přišel vs. o přicházení neplatí, že ho vykonal Petr
- *Mluvil jsem s Karlem.*
- *Mluvil jsem s Karlem, nikoliv s Honzou.*
- věta záporná: *Nemluvil jsem s Karlem.* (má stejnou strukturu, stejný řez, jestliže: *Nemluvil jsem s Karlem, nýbrž s Honzou.* = *Nemluvil jsem s ním, nýbrž s někým jiným.*);

Mluvil jsem s Karlem.

mluvil (řez)

(řez)

já (řez) *Karel*

S Karlem jsem nemluvil. (A s kým jsem teda mluvil... s nikým – konsistentní text);

Nemluvil jsem s Karlem. (A s kým jsem teda mluvil... s nikým – nekonsistentní text);

- důraz: prosódie: důraz na *s Karlem* (*S Karlem*);
- totožnost věty stojí také na prosodické kontuře (viz výše);

- v útvaru věty se pracuje s prosodickou konturou a ta kontura skáče po slabikách;
- v té sekvenci slabik je vždy schováno mnoho položek;
- prosodicky nejsem s to vyčlenit jenom tu zvláštní položku, o ou mi jde;
- do rématu můžu dát nejen celou LJ + nějaká její doplnění;
- hranicí mezi tematem a rématem vyčleňuju jak LJ Karel, tak podobu syntagm. vztahu mezi jednotkou Karel a jednotkou mluvil;
- i na úsečkách spojujících LJ-y je hranatá závorka symbolizující, že těch vztahů může být více... (viz níže příklady 1, 2, 3);
- *Nemluvil jsem s Karlem, nýbrž o Karlovi.* (zůstává pravda, že jsem mluvil; zůstává pravda, že s tím souvisel Karel, jediný rozdíl je povaha vztahu mezi *Př mluvil* a jednotkou *Karel*);
- AČV bude vypadat jinak: všechny tři jednotky zůstanou v tematu, a réma vytne zvláštní rys SYNTAGMATICKÉHO vztahu;
- ta spojnice, čára: říká nejen, že je vazba x že je vazba urč. druhu;
- *mluvit* [s někým] vs. *mluvit* [o někom] – 2 různé druhy vazeb;
- doklad toho je, že můžu použít obě vazby najednou: *mluvit s někým o někom*;
- v rématu je tedy jen prvek *o kom*, ý alternuje s prvkem vazby *s kým*;
- jinými slovy: v rématu je jen druh syntagmatického vztahu, ý alternuje s jiným syntagmatickým vztahem;
- → v rématu může být nejen LJ se svými vztahy x může tam být jenom samotný vztah;
- Hosk. dal právě ten příklad v podobě rozdílu (něco, co je tam, kde by mohlo být taky něco jiného);
- stejně tak by ten rozdíl mohl protínat rozměr PARADIGMATICKÝ;
- *S Karlem jsem nemluvil, s Karlem teprve budu mluvit.*
- (*ne*)*mluvil* vs. *budu mluvit*; PRAET. vs. FUT.;
- v rématu je rys FUTURUM, ý alternuje s rysem PRAETERITUM;
- hranicí tematu a rématu roztínáme větu;
- větu chápeme jako síť vztahů (mezi LJami); vztahy: paradigm. vs. syntagm.;
- když vedu řez skrze větu, vytínám LJy; když ji vytnu: vytnu LJU, á je ve větě v jistých vztazích; a jen kontrastem k jiným větám můžu upřesnit, jestli vytínám LJU jako LJU;
- 1. *Nemluvil jsem s Karlem, nýbrž s Honzou.* – zůstávají všechny vztahy, rozdíl: nebyl to Karel, byl to Honza;
- 2. Nechám LJy a vyměním jen některé ze vztahů: *Nemluvil jsem s Karlem, mluvil jsem o Karlovi.* Mluvil, já a karel, (3 LJy) zůstávají v tematu...
- 3. A paradigm. rozměr: *S Karlem jsem nemluvil, teprve budu mluvit.* LJy zůstávají, synt. vztahy zůstávají, rozdíl: paradigm. rys: PRAET. vs. FUT.;

Ten rozdíl se dá poznat, jen když něco srovnám.

Ano, ale neměli bychom být překvapeni (dostali jsme se do doušky strukturalistů... vše se vysvětluje diferencí: vztah něčeho k něčemu jinému). Viz přednáška v PowerPointu

- *Práce se znakem.*

Odbočka: Z pedagogických důvodů předveden kontrast minimální. Lze taky „kontrastovat“ více věcí najednou: *Není pravda, že jsem mluvil s Karlem, budu mluvit o Karlovi*²⁵. – když je tam těch upřesnění víc najednou, bude to znít jako vtip rádia Jerevan... Je pravda, že v SSSR vypěstovali kukuřici velikou jako

²⁵ Mění se syntagmatický vztah: *s Karlem* vs. *o Karlovi*, a zároveň paradigmatický vztah: *mluvil jsem* vs. *budu mluvit*.

telegrafní sloupy? Odpověď rádia: V zásadě je to pravda, až na některé podružnosti: ta velikost není taková, ty rozestupy ano.

Uvědomte si, že **to, co je v tematu, se vždy podává, jako by to bylo pravdivé a platné.** To, co je v rématu, má oproti tomu jiný modus platnosti. To není samozřejmé. My s tím však zcela samozřejmě a korektně pracujeme... když rozumíme textům a když sami texty vytváříme...

Pojmy AČV se dá hezky objasnit něco, co je neřešitelná aporie (*ἀπορία*) z hlediska formálně logického přístupu k jazyku.

Příkladem aporie:

Výrok: *Soudobý francouzský král je holohlavý.*

Negace: *Soudobý francouzský král není holohlavý.*

Oba nepravdivé:

Soudobý fr. král je v tematu – čili je podán jako skutečnost;
tvrdím, že existuje;

a to se mívá s naším současným světem → obě věty nepravdivé;

Letošní brněnský veletrh nenavštívil soudobý francouzský král.

- při vši neobvyklosti je to výpověď pravdivá; byť jedná s neexistující osobou; ta neexistující osoba je totiž v rématu;
- jiný příklad: Mužstvo svátečních sportovců fotbalu hodnotí Karla a jeho nasazení v posledním zápasu... a padne věta: *Karel se však nezasloužil o naše vítězství.*
- a) možné pokračování: *Je to takovej mamlas, že sme prohráli...*
- b) jiné možné pokračování: *To vydřeli ti ostatní...* (přece jen jsme vyhráli x ne zásluhou Karlovou);
- co platí je existence Karla; (ale *vítězství* není jisté, je nadhozeno jako možnost);

O naše vítězství se nezasloužil Karel.

vítězství je v tematu: → vítězství bylo, jen to není Karlova zásluha;

Odbočka:

Dotaz: když se jedná o změnu paradigmatu, sloveso zůstává stejné, jen se mění jeho čas?

Odpověď: Ano. LJ zůstává stejná, mění se jen čas.

Prostředky pro vyjadřování rozdílů v AČV

- zatím jsme pracovali *explicité* s prostředky větné prosodie; předváděli jsme důraz intonační (nebo obecně prosodický) zhup, ý ukazuje, kde je réma;
 - vedle prosodických prostředků je častým prostředkem (v č. i slk) pořadí LJek ve větě, aniž se tak mění syntaktické (větné) vztahy, é jednotky vyjadřují;
 - zvláštnost těchto jazyků spočívá v tom, že synt. vztahy nejsou určeny postavením LJek ve větě;
 - ve fr., aj. to tak nefunguje;
 - *Mluvil jsem s Karlem* vs. *S Karlem jsem mluvil.*
 - slovosledné změny: *Přišel Karel.* vs. *Karel přišel.*
 - tyto protiklady lze předvádět i ve větách „větších“, kde možností proměn je více;
1. *Karel jel z Ostravy do Opavy.*
 2. vs. *Karel jel do Opavy z Ostravy.*
 3. vs. *Karel z Ostravy do Opavy jel.*
 4. vs. *Karel do Opavy z Ostravy jel.*

- ad 1. uspořádání: několikeré vedení hranice;
- *Ostrava, Opava*: obě v rématu;
- odpověď na otázku: *Kudy cestoval?* v rématu je jen *Ostrava* a *Opava*;
- odpověď na otázku: *Kam jel Karel z Ostravy?* Odpověď: *Karel jel z Ostravy do Opavy.*
- ad 2. připouští jen jednu hranici: v rématu je z *Ostravy*; vše ostatní v tematu; = odpověď na otázku: *Odkud jel Karel do Opavy?*
- ad 3: = odpověď na otázku: *Jak se Karel z Ostravy do Opavy dostal? Jel.* (Mohl jít pěšky, mohl letět.)
- ad 4: = odpověď na otázku: *Jak se Karel do Opavy z Ostravy dostal?*

Textová jednotka – výpověď. Vzorová výpověď – věta. Otázkou předvádím/naznačuju text, ve kterém by se uplatnila výpověď postavená na větě o jistém konkrétním rozdělení tematu a rématu.

Karel jel z Ostravy do Opavy. – tato struktura (ani ne věta) je nejednoznačná – připouští několik možných vedení hranice... Tím pádem to není jedna věta, jsou to věty různé. O kterou konkrétní podobu se zde jedná? Záleží na tom, kterou hranici vezmu. Naznačuju texty, ve kterých se hodí právě tato struktura právě s touto hranicí a jiná hranice by tam neseseděla.

Karel jel z Ostravy do Opavy.

	<i>jel</i>	
(konatel)	(odkud)	(kam)
<i>Karel</i>	<i>Ostrava</i>	<i>Opava</i>

- LJy;
- upřesnění synt. vztahů;
- konatel (nebo chcete-li podmět);
- odkud a kam: je způsob vztahu; upřesnění synt. vztahu;
- Mám strukturu: *Karel jel z Ostravy do Opavy.*
- tato struktura je nejednoznačná stran hranice tematu a rématu;
- umožňuje vytyčit více hranic;
- mezi *Karlem* a vším ostatním; → s touto hranicí je to jedna konkrétní věta (která je zároveň odpovědí na otázku: *Co je s Karlem?*);
- *Karel a jel* vs. *Ostrava a Opava*;
- to je jiná věta: hodí se jako odpověď na otázku: *Kudy Karel cestoval?* (jiný text, jiná výpověď, jiná věta, s předchozí se v mnohém shoduje, liší se jen hranicí mezi tematem a rématem);
- *Karel, jel, Ostrava* vs. *Opava*;
- zase jiná věta: odpověď na otázku: *Kam jel Karel z Ostravy?*
- Když se odvolávám na tyto texty, pracuji s otázkami, přeháním školský závazek: odpovídej celou větou; odpovědi jsou běžně vyjádřeny jen rématem (tema neopakujeme).

Karel z Ostravy do Opavy jel.

- všechny syntaktické vztahy i všechny LJy jako u struktury předchozí x oproti předchozím je tato struktura jednoznačná;

Karel, Ostrava, Opava vs. *jel*;

= odpověď: na otázku: *Jak se Karel z Ostravy do Opavy dostal?* (viz výše);

- větotvorných obměn je vícero; možná obměna, kde na počátku je: *šel...*
- toť typické uspořádání pro věty, é mají všechno v rématu;
- → tema může být prázdné; věta může být celá rématická;
- věta pak začíná přísudkem: *Hoří! Zvoní telefon! Jede auto... vs. Auto jede. Auto je v tematu. = Odpověď na otázku: Co se děje s autem?*
- *Auto jede. vs. Jede auto.*
- námitka: vypovídá to totéž o autu a jízdě; to je pravda x pravda nezajímavá;
- náš záměr je podat to tak: že viz výše;
- *bacha! jede auto!*

Neexistuje symetrický protiklad: věta, á by měla jenom tema, ale žádné réma. Takový případ není!

Neuplatnili bychom takovou větu ani ve výpovědi.

Tematickou částí dávám najevo, o čem budu mluvit. Pokud bych však začal promluvu a řekl jen, co je dáno, a nic nepřidal, poruším konveršční/výpovědní konvence... chovám se neslušně.

Rozlišujeme konvence:

- polarita abstr. systém vs. konkr. texty;
- na straně systému máme aparát, jehož součástí je tema, réma, AČV...
- na straně textů máme kulturně-sociální normy, jak texty tvořit a jak je vnímat;
- normy vytvářejí představu jazykově slušného chování: sdělnost při hovoru;
- špatně vnímáme, když se dozvídáme něco, co už jsme věděli;
- toť ilustrace toho, že věta bez rématu je nepoužitelná;
- dejme tomu, že ji máme: Jaké má uplatnění?
- Budeme mluvit o *tomto*. (Ale pak o *tomto* nic neřeknu.)
- toť věta textově nepoužitelná;
- → u každé věty předpokládáme réma a to hledáme.

Jak poznám, že ve větě není tema?

Kontrasty a možným uplatněním.

Oheň hoří. – uspořádání: tema: *oheň*, réma: *hoří*; situace: pokouším se rozdělát oheň, nejde to, až pak konečně radostně konstatuju: oheň hoří.

Hoří oheň. – vymyslete pro tuto větu text, aby tam ta věta svým uspořádáním sedla;

- srovnání s *Auto jede. vs. Jede auto.*
- může to být totéž: *Hoří oheň a Jede auto.* je to analogické; věta takto strukturovaná;
- věta čistě rematická;
- *Hoří oheň* – nebude upozornění na požár x líčení nějaké idyly, letní, při výletu: *túru už mám za sebou; vytáhli jsme lodě, hoří oheň, chystá se večere, je nám dobře;*
- příklad *Hoří oheň* – věta čistě rematická funguje jako výpověď v tomto textu;

Co zůstává (jako krajní příklad):

Karel z Ostravy do Opavy jel.

Struktura takto uspořádaná se může uplatnit jako námitka na trvzení, že se na to vyflákl: *Ne, to není pravda! Karel z Ostravy do Opavy jel.*

- všechny LJy jsou v tematu, a rématem je: vše, co říká tato věta, platí;
- *Já jsem to udělal.*

